



মণিপুর জংগিৰকিল্লা যুটীয়া বনাঞ্চল ব্যৱস্থাপনা কমিটী
খোৰাঘাট মণ্ডল, পৰ্বতবোৰা বন সংমণ্ডল
কোকৰাখাৰ জিলা, অসম

ক্ষুদ্র প্ৰকল্প আঁচনি

(২০১৬-১৭ৰ পৰা ২০২৫-২৬)

প্ৰস্তুতকৰ্তা : মণিপুর জংগিৰকিল্লা যুটীয়া বনাঞ্চল ব্যৱস্থাপনা কমিটী

সহযোগ

বনাঞ্চল বিভাগ, অসম

আৰু

ক'ম্পেল'

(আই আই ই, আৰ জি ভি এন আৰু চি এম এল)

জুলাই-২০১৬

Approved

Divisional Forest Officer
Parbatphora Forest Division
Suparighat

সাংকেতিক শব্দ বিন্যাস তালিকা :—

সাংকেতিক শব্দ	মূল ভাষানি
APFBC (এ পি এফ বি চি)	Assam Project on Forest and Bio-diversity Conservation (বনাঞ্চল আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য সম্পর্কীয় প্ৰকল্প, অসম)
AFD (এ এফ ডি)	Agency France de Development (উন্নয়ন বিষয়ক ফৰাচী সংস্থা)
BPL (বি পি এল)	Bellow Poverty Line (দৰিদ্ৰ সীমাৰেখাৰ তলৰ)
COMPELO (ক'মপেল')	Consortium for Micro Planning and Enhancing Livelihood Opportunities (ক্ষুদ্ৰ প্ৰকল্প আঁচনি আৰু জীৱিকাৰ সুযোগ বৃদ্ধিৰ বাবে গঠিত মহাজোঁট)
EPA (ই পি এ)	Entry Point Activities (প্ৰাৰম্ভিক কাৰ্যব্যৱস্থাপনা)
GIS (জি আই এছ)	Geographical Information System ভৌগোলিক তথ্য আহৰণ ব্যৱস্থাপনা
Ha (হে)	Hectare হেক্টেৰ (মাটিকালি)
IIE আই আই ই	Indian Institute of Entrepreneurship ভাৰতীয় উদ্যোগী প্ৰতিষ্ঠান
JFMC (জে এফ এম চি)	Joint Forest Management Committee যুটোৱা বনাঞ্চল ব্যৱস্থাপনা কমিটী
Kg (কেজি)	Kilogram কিলোগ্ৰাম
Km (কে এম)	Kilometre কিলোমিটাৰ
NGO (এম জি অ')	Non Government Organisation অনা-চৰকাৰী সংস্থা
NTFP (এন টি এফ পি)	Non Timber Forest Product গচ্ছবিহীন বনজ উৎপাদিত সামগ্ৰী
PDS (পি ডি এছ)	Public Distribution System ৰাজহৰা বিতৰণ ব্যৱস্থা
PRA (পি আৰ এ)	Participatory Rural Appraisal গ্ৰামীণ সহযোগকাৰীৰ সহমত
Rs (আৰ এছ)	Indian Rupees ভাৰতীয় টকা
SHG (এছ এইচ জি)	Self Help Group আত্মসহায়ক গোট
VCDC (ভি চি ডি চি)	Village Council Development Committee গ্ৰামীণ পৰিয়দ উন্নয়ন কমিটী।

**মণিপুর জংগিবকিল্লা যুটীয়া বনাথওল ব্যবস্থাপনা কমিটী
পর্বতৰোৱা বন সংমগ্নল, বগৰীবাৰী ফৰেষ্ট চার্কোল**

**১০ বছৰৰ বাবে ক্ষুদ্র প্ৰকল্প আঁচনি
(জীৱিকা বিকাশ পৰিকল্পনা আৰু বনাথওল উন্নীতকৰণ আঁচনি)**

সূচীপত্ৰ

(১)	পাতনি :	8
(২)	গ্রাম্য আৰ্থ-সামাজিক পৰিচয়.....	৫
(৩)	জীৱন ধাৰণ ব্যৱস্থাপনাৰ বিশ্লেষণ.....	৯
(৪)	জীৱিকা বিকাশ পৰিকল্পনা.....	১৩
(৫)	বনাথওল বিকাশ আঁচনি.....	১৪
(৬)	অতিৰিক্ত সূচী	
	জীৱন ধাৰণ উন্নীতকৰণৰ কৰ্মৰাজিৰ পৰা লাভৱান	২৬
	হোৱা লোকৰ তালিকা	
	(১) আগৰবাতি প্ৰস্তুত	

(১) পাতনি

প্রকল্প আঁচনির বিষয়ে

- ঃ বনাথওল আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণ প্ৰকল্প, অসম (এপিএফবিচি)ৰ মূল লক্ষ্য হৈছে ‘অসমত এক দীৰ্ঘম্যাদী বনাথওল আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণৰ ব্যৱস্থাপনা স্থাপন কৰাৰ বাবে বনাথওলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল নিৰ্ধাৰিত অপ্তলৰ জনসমুদায়সমূহক বনাথওল তথা বনাথওল বহিৰ্ভূত সম্পদেৰে তেওঁলোকৰ দৈনন্দিন জীৱিকাৰ সুবিধা মুকলিৰ বাবে এক বহুমুখী আঁচনিৰ কাৰ্য ৰূপায়ণ কৰা। এই প্ৰকল্পৰ মূল উদ্দেশ্য বৰ্ণোৱা হৈছে এইদৰে— বনাথওলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল জনসমুদায়সমূহৰ সহযোগত তেওঁলোকৰ জীৱিকাৰ সুযোগ বৃদ্ধিৰ লগতে বনাথওলৰ পাৰিপার্শ্বিক পৰিৱেশ পুনৰুজ্জীৱিত কৰা আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্যৰ দীৰ্ঘম্যাদী ব্যৱহাৰ আৰু ইয়াৰ সংৰক্ষণ নিশ্চিত কৰা।
- এই প্ৰকল্পৰ বাবে অসম চৰকাৰৰ সহযোগত মূলতঃ এএফডি (এজেন্সী ফ্ৰেন্স দ্য ডেভেলপমেণ্ট) নামৰ ফ্ৰাঙৰ উন্নয়নকাৰী সংস্থাই বিশ্বীয় সহযোগ আগবঢ়াইছে। বনাথওল আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য সংৰক্ষণ প্ৰকল্প সমিতি, অসম (এপিএফবিচি সমিতি)ক এই প্ৰকল্প আঁচনিৰ কাৰ্য ৰূপায়ণৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় পৰিকল্পনা, নিৰীক্ষণ, সহযোগিতা আৰু সামগ্ৰিক ব্যৱস্থাপনাৰ সম্পূৰ্ণ কৰ্তৃত্ব প্ৰদান কৰা হৈছে।
- ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা আৰু
জীৱিকাৰ বিকাশ**
- ঃ বজাৰ সন্তাৱনাপূৰ্ণ মান নিৰ্ণয়েৰে দৈনন্দিন জীৱিকাক উদগনি যোগাবলৈ বৰ্তমানৰ প্ৰকল্প আঁচনিয়ে উদ্যমিতা বিকাশত উদগনি যোগোৱাৰ লগতে এই প্ৰকল্পৰ অধীনত উৎপাদিত সামগ্ৰীৰ মান নিৰ্ণয় আৰু উৎপাদিত সামগ্ৰীৰ বজাৰ ব্যৱস্থাৰ লক্ষ্য বাখি বৰ্তমানৰ বনজ সম্পদৰ ওপৰত আহি পৰা অহেতুক হেঁচাৰ বাবেই ই অতি আৱশ্যকীয় হৈ পৰিছে। সেয়ে বজাৰ সন্তাৱনাৰ ওপৰত লক্ষ্য বাখি সাম্প্রতিক বনাথওল আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্যৰ উৎপাদিত সামগ্ৰী তথা সেৱাৰ মান বিকশাই তোলাটো অতি আৱশ্যক হৈ পৰিছে। ইয়াৰ উপৰি বনজ সম্পদ বহিৰ্ভূত জীৱিকাৰ সন্ধান উন্নৰ কৰিবলৈ সংশ্লিষ্ট জনসমুদায়ৰ সদস্যসকলৰ দক্ষতা বিকাশৰ মাধ্যমেৰে তেওঁলোকৰ সক্ষমতা বৃদ্ধিৰ আৱশ্যকতাও আহি পৰিছে।
- ভাৰতীয় উদ্যমিতা প্ৰতিষ্ঠান (আইআইই) গুৱাহাটী, বাস্তুীয় গ্ৰামীণ বিকাশ নিধি (আৰজিভিএন) তথা ক্ষুদ্ৰ বিনিয়োগ কেন্দ্ৰ আৰু জীৱিকা শীৰ্ষক (চেণ্টাৰ ফৰ মাইক্ৰ' ফাইনেচ্শন এণ্ড লাইভলিহুড) নামৰ প্ৰতিষ্ঠান কেইটাক লৈ গঠিত মহাজোঁটে এই প্ৰকল্প আঁচনিৰ অধীনত ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা আৰু জীৱিকা বিকাশৰ কাৰ্য আঁচনি ৰূপায়ণ কৰিব। এই মহাজোঁটক 'Consortium for Micro Planning and Enhanching Livelihood Opportunites- COMPLEO' (ক্ষুদ্ৰ প্ৰকল্প আঁচনি আৰু জীৱিকাৰ সুযোগ বৃদ্ধিৰ বাবে গঠিত মহাজোঁট) ক'ম্পেল' হিচাপে নামকৰণ কৰা হৈছে।
- প্ৰকল্পৰ নীতি-নিৰ্দেশনা অনুসৰি এই ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাৰ ভিতৰত 'বন বিভাগ আৰু গাঁওসমূহৰ বিভিন্ন কাৰ্যব্যৱস্থা... বনাথওল নিৰ্ভৰশীল ব্যক্তিসমূহৰ জীৱিকালৈ আগবঢ়োৱা সহযোগিতা আৰু মূলতঃ দীৰ্ঘম্যাদী বন ব্যৱস্থাপনাৰ বিষয় অন্তনিহিত হৈ আছে। ইয়াৰ লগতে আছে বনাথওলৰ

উন্নয়ন আৰু জীৱিকাৰ বিকাশৰ বিষয়ে।

**মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ
এম চিৰ বাবে ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা**

- ঃ অসমৰ কোকৰাবাৰ জিলাত অৱস্থিত মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিৰ বাবে এই শিতানত ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা নিৰ্ধাৰণ কৰা হৈছে। বনাথৰ্গল উজ্জীৱিতকৰণ আৰু বনানীকৰণৰ বাবে এই জে এফ এম চি (যুটীয়া বনাথৰ্গল ব্যৱস্থাপনা কমিটী) সামাজিক বনানীকৰণ বিভাগ, কোকৰাবাৰৰ অধীনস্থ। প্ৰাৰম্ভণিতে এই জে এফ এম চি বড়োলেঙু ক্ষেত্ৰীয় পৰিয়দৰ বনাথৰ্গল মণ্ডলৰ পৰ্বতবোৰা বন সংমণ্ডলৰ অধীনস্থ।
 বৰ্তমানৰ ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাৰ আঁচনিখন স্থানীয় পুৰুষ-মহিলা তথা স্থানীয় জনসমূদায়ৰ সদস্যসকলে প্ৰস্তুত কৰিছে। উপ্পেখ্য যে ২০১৬ চনৰ জুন মাহত ভাৰতীয় উদ্যমিতা প্ৰতিষ্ঠান (আই আই ই)ৰ সহযোগী কৰ্মী আৰু সংঞ্জিষ্ট এলেকাৰ জনসমূদায়ৰ সদস্যৰ প্ৰচেষ্টাত ‘গ্ৰামীণ সহযোগকাৰীৰ সহমত’ (পি আৰ এ)ৰ আশাশুধীয়া ফলাফল হিচাপে আঁচনিৰ ৰূপ পাইছে। এই ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা আঁচনিখন প্ৰকল্পৰ নীতি-নিৰ্দেশনা অনুসৰি আই আই ইয়ে প্ৰস্তুত কৰি উলিয়াইছে। এই আঁচনিখন গ্ৰহণ কৰাৰ বাবে জুলাই, ২০১৬ত আলোচনামৰ্মে চূড়ান্ত সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰা হয়।

(২) গ্ৰামীণ আৰ্থসামাজিক পৰিচয়

স্থান

- ঃ মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা যুটীয়া বনাথৰ্গল ব্যৱস্থাপনা কমিটী (জে এফ এম চি) গঠন কৰা হৈছিল মণিপুৰ আৰু জংগিৰকিল্লা গাঁও দুখনত বসবাস কৰা জনসমূদায়ৰ কল্যাণৰ অৰ্থে। এই গাঁও দুখন পৰ্বতবোৰা বন সংমণ্ডলৰ অন্তৰ্গত আৰু চুপাৰীঘাট বন সংমণ্ডলৰ দ্বাৰা এই জে এফ এম চি পৰিচালিত। কোকৰাবাৰ জিলাৰ বগৰীবাৰী বাজহ খণ্ডৰ অন্তৰ্গত বগৰীবাৰী ভি চি ডি চিয়ে জে এফ এম চিক সামৰি লৈছে।

অতিৰিক্ত সূচী (১)ত গ্ৰাম মানচিত্ৰ দিয়া হৈছে।

প্ৰধান তথ্যসমূহ

- ঃ জে এফ এম চিৰ প্ৰধান তথ্যসমূহ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—
 তালিকা (ক) জে এফ এম চিৰ প্ৰধান তথ্যসমূহ—

জে এফ এম চিৰ নাম	মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা
আৱাসীয় এলেকা	মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা
গাঁও পথগায়ত/ভিচিভিচিৰ নাম	মহামায়া
বাজহ চক্ৰ	বগৰীবাৰী
জিলা	কোকৰাবাৰ
বন সংমণ্ডল	পৰ্বতবোৰা
ফৰেষ্ট ৰেঞ্জ	খোৰাঘাট
বনাথৰ্গল বীট	মাকৰিবোৰা
এলেকা গঠন বৰ্ষ	২০১৫
জে এফ এম চিৰ সীমা বৰ্ণনা	উল্লেখ কৰা ধৰণে উন্নৰে : মহামায়া-পৰ্বতবোৰা পথ দক্ষিণে : মহামায়া নৈ পশ্চিমে : ভালুকোৰা-দেৱীতোলা তৃতীয় খণ্ড পূবে : ৩১নং ৰাষ্ট্ৰীয় পথ, বগৰীবাৰী গাঁও

উৎস : জুন ২০১৬ত পি আৰ এ অনুশীলনত জে এফ এম চিৰ সৈতে হোৱা আলোচনা আৰু সংগৃহীত

তথ্যৰ আধাৰত। (অতিৰিক্ত বিশদ তথ্য তালিকা-১ ৰেকৰ্ড-১ অতিৰিক্ত সূচীত সম্পরিষ্ঠ)

কার্যনির্বাহক কমিটী আৰু

সাধাৰণ সভাৰ চমু বিৱৰণ : নিম্নোক্ত নক্ষত ই ডি চিৰ কার্যনির্বাহক সভা আৰু সাধাৰণ সভাৰ চমু বিৱৰণ প্ৰকাশ কৰা হ'ল—

নক্ষা খ— কার্যনির্বাহক আৰু সাধাৰণ সভাৰ চমু বিৱৰণ

সভাপতিৰ নাম	জাকিৰ হুছেইন পৰমাণিক
সম্পাদকৰ নাম	বাবুল চন্দ্ৰ দাস
কোষাধ্যক্ষৰ নাম	চালমা বেগম
কাৰ্যবাহী কমিটীৰ সদস্য সংখ্যা	পুৰুষ- ৮, মহিলা- ৬
সাধাৰণ সভাৰ সদস্য সংখ্যা	$137 + 137 = 274$, প্ৰতিঘৰৰ এগৰাকীপুৰুষ, এগৰাকী মহিলা

উৎস : জে এফ এম চিৰ পৰা সংগ্ৰহীত তথ্য।

আৱাস গৃহ আৰু জনসংখ্যা গাঁথনি : গাঁও দুখনত ১৩৭টা আৱাস গৃহ আছে। আৱাসসমূহৰ ভিতৰত ২০গৰাকী মহিলা পৰিয়ালৰ নেতৃত্বত আছে। মুঠ জনসংখ্যা ১২৪৫। ইয়াৰে ৭৬১গৰাকী পুৰুষ আৰু ৪৮৪গৰাকী মহিলা। ১৩৭টা পৰিয়ালৰ ১৩২টা মুছলিম, ৫টা অন্যান্য পিছপৰা সম্প্ৰদায়ৰ পৰিয়াল।

তালিকা-২, ৰেকৰ্ড (১)ৰ তথ্যৰ পৰা পৰ্যালোচনাৰ বাবে বিবেচনা হ'ব
পাৰে। ইয়াৰ পৰা উপলব্ধি কৰা হ'ল—

(১) প্ৰতি আৱাসত গড় ব্যক্তিৰ সংখ্যা- ৯.০৮

(২) লিংগৰ অনুপাত : প্ৰতি ১,০০০ পুৰুষৰ বিপৰীতে মহিলাৰ সংখ্যা ৬৩৬গৰাকী।

শিক্ষা আৰু দক্ষতা বিকাশ

: ৭৫ শতাংশৰো অধিক জনসংখ্যা লিখা-পঢ়া কৰা লোক। বেছিসংখ্যক ব্যক্তিয়েই মজলীয়া পৰ্যায়ৰ শিক্ষা প্ৰহণ কৰিছে (৩২ শতাংশ) আৰু তাতকৈ অধিক শিক্ষাৰ ছবিখন লাহে লাহে ধূসৰ হৈ গৈছে। জীৱিকাৰ দক্ষতা আনুষ্ঠানিক আৰু অনানুষ্ঠানিক ব্যৱস্থাপনাৰ পৰা আহৰণ কৰা দেখা যায়। জে এফ এম চিৰ অধীনস্থ এলেকাৰ, দক্ষতা আহৰণৰ অনানুষ্ঠানিক মাধ্যমটো পৰম্পৰাগত।

নিম্নোক্ত ক্ষেত্ৰসমূহত সাধাৰণ লোকসকলে পৰম্পৰাগত দক্ষতা লাভ কৰা দেখা যায়—

(ক) পশুপালন

(খ) আগৱানি প্ৰস্তুতকৰণ

(গ) মৌপালন

চৰকাৰে সমগ্ৰ দেশ তথা ৰাজ্যসমূহত দক্ষতা বৃদ্ধিৰ বাবে বিভিন্ন আঁচনি ৰূপায়ণত ৰাবণি হৈছে। কিন্তু আৱাসিক এলেকাসমূহত বা ইয়াৰ ওচৰে-পাঁজৰে এনে কাৰ্য আঁচনি ৰূপায়ণ কৰা হোৱা নাই।

মাটি

: প্ৰকল্প এলেকাৰ মাটিৰ গুণমান : দ' অঞ্চলত আঠালটীয়া মাটি আৰু
সমতল অঞ্চলত পলসযুক্ত মাটি দেখা যায়। অঞ্চলটোৰ মাটিভাগ উৰ্বৰ নহয়
বুলি আৰু শস্য উৎপাদন সন্তোষজনক নহয় বুলি কোৱা হয়।

পানী

: ভূটান পাহাৰৰ পৰা মাকৰিবোৰা নামৰ নৈ এখন প্ৰকল্প এলেকাৰ মাজেৰে বৈ
গৈ দক্ষিণে ব্ৰহ্মপুত্ৰত মিলিত হৈছে। নৈখনত বছৰজুৰি পানী পোৱা যায়।
ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাটো জলাশয় বা বিল আদিৰে পৰিপূৰ্ণ হোৱা হেতু মাছ আদিৰ

উৎপাদন যথেষ্ট পরিমাণে হয়।

বতৰ, তাপমান আৰু বৰষুণ

- ঃ অঞ্চলটোত গ্ৰীষ্মকালত সৰ্বাধিক তাপমান 38° চেলছিয়াচ আৰু শীতকালত সৰ্বনিম্ন তাপমান $8^{\circ}-9^{\circ}$ চেলছিয়াচপৰ্যন্ত হয়। বাৰ্ষিক বৰষুণৰ পৰিমাণ প্ৰায় ৩০০০ মিঃমি³। বৰ্ষা ঋতুৰ সময়ত ঘাটকৈ জুন-ছেপ্টেম্বৰ মাহত মুঠ দুই তৃতীয়াংশ বৰষুণ হয়। বৰষুণৰ বতৰৰ মাহকেইটাৱত গাঁওখনত জলীয় বাঞ্চৰ পৰিমাণৰ ৯০ শতাংশৰো অধিক হয় আৰু শীত কালত ৩০ শতাংশৰ তলত থাকে।

বনাঞ্চল আৰু জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য

- ঃ স্থানীয় বনাঞ্চল এলেকা বৰ্ষাসিঙ্গ শালবাৰী হিচাপে চিহ্নিত হৈছে। এই অঞ্চলটোত চেণ্ডন, গমাৰি, এজাৰ, ভেলকৰ, অৰ্জুন আদি গচ পোৱা যায়। এই বনাঞ্চলত কাঠবিহীন উদ্যান উৎপাদন, যেনে— শাক-পাচলি, জোপোহা জাৰণি, ঔষধি গচ, বাঁহ, নল-খাগৰি আদি উৎপাদন কৰিব পাৰি।

(এই সম্পর্কত ‘বনাঞ্চল উন্নয়ন আঁচনি’ত অতিৰিক্ত তথ্য সন্নিৰিষ্ট কৰা হৈছে।)

- ঃ অনুসূচী (২)ত গাঁওখনৰ ব্যৱহাৰিক মাটিকালিৰ বিৱৰণ সন্নিৰিষ্ট কৰা হৈছে।
উক্ত তথ্যৰ পৰা মাটিৰ ব্যৱহাৰৰ নিম্নোক্ত ছবি এখন দাঙি ধৰা হ'ল—

খৰিব বাবে গচ ৰোপণ- ২৫.৪৬ শতাংশ

কৃষি পথাৰ- ২৫.৫৪ শতাংশ

পুখুৰী- ০.৫৭ শতাংশ

ৰাস্তা- ২.১০ শতাংশ

নিষ্পত্তি এলেকা- ১৭.১৮ শতাংশ

নিজৰা- ০.৫০ শতাংশ

বৃক্ষৰে ভৰা এলেকা- ২.৭৯ শতাংশ

জলাশয়- ৩.১৪ শতাংশ

- ঃ ৰেকৰ্ড-১ৰ তালিকা- ৩ৰ তথ্যমৰ্মে আৱাসীয় লোকসকলৰ অধিকৃত মাটিৰ পৰিমাণ—

● ২০ শতাংশ আৱাসী পৰিয়ালৰ কৃষিভূমি আছে

- ঃ গাঁওখনত সৰ্বমুঠ পশুধনৰ সংখ্যা হৈছে ৭২১টা। আৱাসীয় পৰিয়ালসমূহৰ মজুত থকা প্ৰধান পশুধন হৈছে—

গাঁইগৰু : ১০৭টা

ছাগলী : ১০৭টা

বলদ গৰু : ১৯টা

হাঁহ-কুকুৰা : ৪৮৮টা

ৰেকৰ্ড : ১ৰ তালিকা- ৪ত এই সম্পর্কত সবিশেষ তথ্য সন্নিৰিষ্ট হৈছে।

স্বত্ত্বাধিকাৰত থকা মাটি

- ঃ যিকোনো জনসমুদায়ত দীৰ্ঘম্যাদী জীৱিকাৰ বিকল্প সুবিধাৰ বাবে ন্যূনতম আন্তঃগাঁথনিয়েহে বাট মুকলি কৰে। বৰ্তমানৰ পৰিস্থিতিত গাঁওখনৰ আন্তঃগাঁথনিৰ বাস্তৱ স্থিতি সন্তোষজনক নহয়। এই সম্পর্কত ৰেকৰ্ড-১ৰ তালিকা- ৫তে বাস্তৱ স্থিতি দৰ্শোৱা হৈছে।

ব্যৱহাৰিক আন্তঃগাঁথনি : আৱাসীয় লোকসকলে ন্যূনতম ব্যৱহাৰিক সা-সুবিধা যেনে— পথ মোগাযোগ, বিদ্যুৎ, খোৱাপানী যোগান, ৰাজহৰা প্ৰেক্ষাগৃহ আদিৰ পৰা বঢ়িত হৈছে।

শিক্ষা আৰু স্বাস্থ্যসেৱা : গাঁওখনত শিক্ষা খণ্ডত ন্যূনতম সুবিধা আছে। স্বাস্থ্য খণ্ডৰ সুবিধা সত্ত্বেওজনক নহয়। ৰাজহৰা যাতায়াতৰ সুবিধা নাই কাৰণে অপ্পলটোৰ জনসাধাৰণে চাইকেল ব্যৱহাৰ কৰে।

চৰকাৰী কাৰ্যালয় : চৰকাৰী কাৰ্যালয়সমূহ (যেনে— আৰক্ষী থানা, গাঁও উন্নয়ন কমিটী, ৰাজহ কাৰ্যালয়, ফৰেষ্ট বিট অফিচআদি) গাঁওখনৰ পৰা নাতিদূৰত অৱস্থিত।

বিভীংশ লেনদেনৰ সুবিধা : ঠাইখনৰ পৰা বেংক দূৰত অৱস্থিত। গাঁওখনৰ ভিতৰতে ডাকঘৰৰ সুবিধা আছে।

কৃষিজাত উৎপাদন

: গাঁওখনত কৃষিজাত উৎপাদন সম্পর্কত ৰেকৰ্ড- ১ৰ তালিকা নং- ৬ত বিশদভাৱে উল্লেখ কৰা হৈছে। উল্লিখিত তথ্য মতে গাঁওখনত উৎপাদন হোৱা মূল কৃষিজাত সামগ্ৰীৰ তথ্য দাঙি ধৰা হ'ল—

খাৰিক শস্য : শালি ধান, চাইনিজ ধান, বৰো আৰু আহু ধান, শিমলু আলু আদি

বৰি শস্য : পাতযুক্ত শাক।

ফলমূল : আম, কঁঠাল

শাক-গাচলি : পানীলাটি, কোমোৰ, তিতাকেৰেলা, ভাতকেৰেলা, বেঙেনা, জলকীয়া, বক্ষাকবি, ফুলকবি, মূলা আদি।

শস্য উৎপাদনৰ বিৱৰণ

: ৰেকৰ্ড- ১ৰ তালিকা নং- ৭ত গাঁওখনত উৎপাদিত খাদ্যশস্যৰ সবিশেষ চাৰ পৰা যায়। অপ্পলটোৰ কমসংখ্যক পৰিয়ালৰহে শস্য উৎপাদন কৰিবলৈ মাটি আছে।

পশু খাদ্যৰ মজুত স্থিতি

: গাঁও দুখনত পশু খাদ্যৰ মজুত স্থিতি সম্পর্কত ৰেকৰ্ড ১ৰ তালিকা নং-৮ত সন্নিৰিষ্ট হৈছে। উক্ত তালিকাই স্পষ্ট কৰা মতে, গাঁওখনত উপলব্ধ পশু খাদ্যৰ উৎসসমূহ হৈছে—

(ক) ধান খেতিৰ অৱশিষ্ট।

(খ) বনাঞ্চলৰ পথাৰ।

(খ) পৰিয়ালসমূহৰ বন্ধন খাদ্যৰ অৱশিষ্ট।

(গ) সেউজীয়া ঘাঁঁহ।

বজাৰ

: ৰেকৰ্ড- ১ৰ তালিকা নং- ৯ত দেখুওৱা হৈছে গাঁওখনৰ পৰা বিভিন্ন স্থানত থকা বজাৰসমূহ। গাঁওখনৰ জনসমূদায়ে লেনদেন কৰা মূল বজাৰসমূহ হৈছে—
(ক) গেলামাল/ৰাজহৰা বিতৰণ ব্যৱস্থা : ১ কিঃমি: দূৰত্বৰ মাকৰিবোৰাত অৱস্থিত।

(খ) সাপ্তাহিক/অর্ধসাপ্তাহিক বজাৰ : বগৰীবাৰী, মহামায়াত অৱস্থিত।

(গ) মূল বজাৰ : ২০ কিঃমি: দূৰত্বৰ গৌৰীপুৰত অৱস্থিত।

জলসম্পদ

: ৰেকৰ্ড- ১ৰ তালিকা নং- ১০ত জলসম্পদৰ তথ্য দাঙি ধৰা হৈছে। গাঁওখনত

মজুত থকা মূল জলসম্পদের উৎসসমূহ হৈছে—

(ক) দমকল (গোটেই বছৰ পানী পোৱা যায়)

(খ) জান (গোটেই বছৰ পানী পোৱা যায়)

ইঞ্চনৰ ব্যৱহাৰ

ঃ ৰেকৰ্ড- ১ৰ তালিকা নং- ১১ত গাঁওখনত উপলব্ধ ইঞ্চনৰ তথ্য সম্বৰিষ্ট হৈছে। একেখনি তথ্য তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

(ক) কাঠ খৰি : নিৰ্ভৰশীল পৰিয়াল : ১৩৭টা, উৎস : বনাথল।

(খ) কেৰাচিন : নিৰ্ভৰশীল পৰিয়াল : ১০-১৫টা, উৎস : খোলা বজাৰ, পি ডি এছ।

আৰ্থ-সামাজিক স্থিতি

সামাজিক গঠন

ঃ সামাজিক স্থিতি : গাঁওখন সংখ্যালঘু সম্প্ৰদায়ৰে গঠিত।

অৰ্থনৈতিক স্থিতি : ৭২ শতাংশ লোকৰে উপাৰ্জনৰ মূল উৎস দিন হাজিৰা। বহু কমসংখ্যক লোকহে চাকৰি কৰে। চাকৰি খণ্ডত (২ শতাংশ লোক) শিক্ষক, বিদ্যালয় সহায়ক হিচাপে কাম কৰে (স্থায়ী আৰু অস্থায়ী)। অনা-কৃষিখণ্ডত, যেনে— কাঠমিন্ডী, চিলাই, ইলেক্ট্ৰিচিয়ান, বাণিজ্য, পশুপালন আদি কাম কৰে, য'ত সৰ্বোচ্চ ১২ শতাংশ লোকে কাম কৰে। কমসংখ্যক লোকে খেতি কৰে, কাৰণ মাত্ৰ ১৪ শতাংশ লোকৰহে মাটি আছে।

মানচিত্ৰ

ঃ অনুসূচী-১ত পি আৰ এ অনুশীলনৰ ভিত্তিত মানচিত্ৰ দাঙি ধৰা হৈছে।

(ক) গাঁৱৰ মানচিত্ৰ

(খ) গাঁৱৰ সামাজিক মানচিত্ৰ (পি আৰ এৰ সদস্যসকলৰ নাম-তথ্যসহ)

(গ) গাঁৱৰ সম্পদৰ উৎসৰ মানচিত্ৰ।

৪ জীৱন ধাৰণ ব্যৱস্থাপনাৰ বিশেষণ

পি আৰ এ অনুশীলন

ঃ তলত উল্লেখ কৰা ধৰণে মণিপুৰ জংগিৰকিলা গাঁৱত আই আই ই, গুৱাহাটীৰ বিশেষজ্ঞৰ দলে পিআৰএ অনুশীলন চলায়। তাৰিখ : ১০ জুন, ২০১৬, স্থান : খেলপথাৰ, উপস্থিত জনসংখ্যা : ৬০জন। উপস্থিত আছিল— জে এফ এম চিৰ কৰ্মকৰ্তা, গাঁওপথান, স্থানীয় সদস্য, বন বিভাগৰ কৰ্মচাৰী আদি।

পি আৰ এৰ উদ্দেশ্য

ঃ মুখ্য উদ্দেশ্য হৈছে— বনাথল উন্নয়ন আঁচনিৰ লগতে স্থানীয় লোকৰ জীৱিকাৰ বিকাশ সাধনৰ বাবে জনসমুদায়টোৱ পৰিয়ালসমূহৰ বাস্তৱ স্থিতি অধ্যয়ন কৰা।

আৰ্হিৰ ব্যৱহাৰ আৰু

পি আৰ এৰ ফলাফল

ঃ পদ্ধতিৰ ব্যৱহাৰ আৰু ইয়াৰ পৰিণতি তলত দিয়া ধৰণে—

সামাজিক মানচিত্ৰ

সম্পত্তিৰ শ্ৰেণীবদ্ধকৰণ

সময়ভিত্তিক পৰ্যালোচনা

জীৱন ধাৰণৰ অৱস্থাসমূহ

ভেন চিত্ৰ

অনুসূচী : ৩ত ওপৰোক্ত বিষয়বোৰৰ সম্পূৰ্ণকৈ আলোকপাত কৰা হৈছে

মাপ নির্বাপণ

- ঃ তলত উল্লেখ কৰা বিষয়কেইটাৰ ওপৰত মাপ নির্বাপণ প্ৰক্ৰিয়া হাতত লোৱা হয়—
 (ক) জীৱিকা আৰু দক্ষতা বিকাশ
 (খ) আৰস্ত কৰিব পৰা কাৰ্যব্যৱস্থা (ই পি এ)
 অনুসূচী-৩ত উল্লিখিত বিষয় দুটাৰ বিশ্লেষণ কৰিছে। তাত দেখুওৱা হৈছে—
 জীৱিকা আৰু দক্ষতা বিকাশৰ মাপ নির্বাপণ
 (ক) পশ্চালন
 (খ) আগবঢ়াতি প্ৰস্তুত
 (গ) মৌপালন
 (ঘ) ৰাজমিস্ত্ৰী
ই পি এ শ্ৰেণীবদ্ধকৰণ

ক্ৰঃ নং	গ্ৰামীণ ই পি এ নিৰ্বাপিত মাপত	বিশদ বিৱৰণ অনুসূচী নং ৩ত	সন্তাব্য বিস্তৌৰ উৎস/বিভাগ
১	ৰাজহৰা প্ৰেক্ষাগৃহ	নিয়াৰিকে ৰাজহৰা সভা অনুষ্ঠিত কৰিব পাৰে	এ পি এফ বি চিৰ পৰা ই পি এ
২	খোৱাপানী	সহজে উপলব্ধ আৰু খোৱাৰ উপযোগী	এ পি এফ বি চি/এন আৰ ডি ডলিউ পিৰ পৰা ই পি এ
৩	মৎস্যপালন/মৎস্য উৎপাদন	২ হেক্টাৰ কৃষিভূমিৰ প্ৰস্তাৱ	এপিএফবিচিৰ পৰা ইপিএ /মীন বিভাগৰ সৈতে যোগাযোগ
৪	বিদ্যুৎ	উপযুক্ত পৰিমাণৰ বিদ্যুৎ যোগানৰ ব্যৱস্থা	বিদ্যুৎ বিভাগৰ সৈতে সংযোগ
৫	ডায়েৰী ফাৰ্ম	গাঢ়ীৰ আৰু দুঃখজাত খাদ্য উৎপাদন	পশু চিকিৎসা বিভাগ আৰু ডায়েৰী বিভাগৰ সৈতে সংযোগ
৬	শৌচাগাৰ	গাঁওখনৰ পৰিয়ালৰ বাবে শৌচাগাৰ নিৰ্মাণ	স্বচ্ছ ভাৰত অভিযান/পি এইচ ডি
৭	সংযোগী পথ	গাঁওখনৰে সংযোগী পথৰোৰ বেয়া অৱস্থাত আছে	পিএমজিএছৱাই/পিডলিউডি

• জীৱিকাৰ অৰ্থেষণৰ বাবে ই পি এৰ নিধিৰ পৰা দুই লাখ টকা মূলধনী ব্যয় হিচাপে
মঞ্চুৰ কৰা।

• সমুদয়ৰ কামৰ বাবে চালি ঘৰ তথা জে এফ এম চিৰ কাৰ্যালয় স্থাপনেৰে সা-
সঁজুলি আদি বখা ঘৰ নিৰ্মাণ।

ঃ তলত জীৱিকাৰ সুযোগসমূহ উল্লেখ কৰা ধৰণে চিহ্নিত কৰা হৈছে—

পশ্চালন (পশু ধন)

এন টি এফ পি

দক্ষতা বিকাশ

ঝণৰ সুবিধা

উল্লিখিত বিষয়ত অতিৰিক্ত আলোচনা আগবঢ়োৱা হ'ল—

ঃ ৰেকৰ্ড-২ৰ তালিকা নং- ১২ত কৃষি আৰু উদ্যান শস্য ক্ষেত্ৰখনত জীৱিকাৰ সুযোগ
সম্পর্কে বিবেচনা কৰিব পৰা যায়—

মূল আসোঁৱাহসমূহ—

(ক) বেচিসংখ্যক লোকৰে খেতি মাটি নাই

(খ) জলসিঞ্চনৰ অভাৱ

(গ) কৃষি আন্তঃগাঁথনি, আধুনিক সা-সৰঞ্জাম, পাৰাৰ টিলাৰ, ট্ৰেক্টৰ আদিৰ অভাৱ

(ঘ) উচ্চ উৎপাদনমুখী বীজ, জৈৱিক সাৰ আদি ব্যৱহাৰ নকৰা।

সুযোগসমূহ—

- (ক) উপযুক্ত আৰু নিয়ন্ত্ৰিত পৰিমাণৰ সাৰ-কীটনাশকৰ ব্যৱহাৰ
 (খ) নতুন-আধুনিক প্ৰযুক্তিৰ ব্যৱহাৰ
 (গ) সু-সংগঠিত প্ৰশিক্ষণ আঁচনিৰ প্ৰয়োগেৰে দক্ষতা বৃদ্ধি
কাৰ্য আঁচনি ৰূপায়ণৰ পৰামৰ্শ :
 (ক) ট্ৰেষ্টৰ চালনাৰ প্ৰশিক্ষণ
 (খ) কৃষি কৰ্ম দক্ষতা বিকাশ আঁচনি
 (গ) কীটনাশক, সাৰ আদিৰ ব্যৱহাৰৰ লগতে উচ্চ উৎপাদনমুখী কৃষিৰ প্ৰশিক্ষণ
- পশুধন**
- ঃ তালিকা নং- ১৩ত পৰিয়ালৰ আৰ্থিক সকাহাৰ বাবে পশুধন পালনৰ সুযোগ সম্পর্কত
 সবিশেষ তথ্য সমিৱিষ্ট হৈছে।
- মূল আসৌৰাহসমূহ—**
- (ক) পশুখাদ্য ক্ৰয়ৰ বাবে বিভীষণ সক্ষমতাৰ অভাৱ।
 (খ) সেউজীয়া গছ-গছনি, শস্যৰ অৱশিষ্ট আদি ৩ৰ পৰা ৬ মাহহে উপলব্ধ। সেউজীয়া
 পশুখাদ্য বছৰজুৰি উপলব্ধ নহয়।
 (গ) পশু চিকিৎসা কেন্দ্ৰৰ অভাৱ
 (ঘ) পশুপালনৰ বাবে উপযুক্ত জ্ঞানৰ অভাৱ
- সুযোগসমূহ—**
- (ক) পশুধনৰ পৰা ‘উচ্চ হাৰত আয়’ৰ সন্তাৱনা
 (খ) কোকৰাবাৰ জিলা মুখ্যালয় আৰু সমীপৰ ধূবুৰী জিলাৰ চহৰসমূহৰ পৰা
 যথেষ্ট দূৰেত অৱস্থিত বাবে গাঁথীৰৰ প্ৰচুৰ চাহিদা আছে
- কাৰ্য আঁচনি ৰূপায়ণৰ পৰামৰ্শ—**
- (ক) হাঁহ-কুকুৰা পালন
 (খ) পশুপালন
- এন ডল্লিউ এফ পি**
- ঃ বেকৰ্ড- ২ৰ তালিকা নং- ১৪ত এন ডল্লিউ এফ পিৰ পৰা হ'ব পৰা সুযোগসমূহ
 উল্লেখ কৰা হৈছে—
- মূল আসৌৰাহসমূহ—**
- (ক) ন্যূনতম এন ডল্লিউ এফ পি।
 (খ) কাৰিকৰী জ্ঞানৰ অভাৱ।
 (গ) প্ৰসংস্কৰণ উদ্যোগ গোটৰ অভাৱ।
- সুযোগসমূহ—**
- (ক) কৃষিকৰ্মত ব্যৱহাৰ নকৰা উৰ্বৰ মাটি উপলব্ধ।
- কাৰ্য আঁচনি ৰূপায়ণৰ পৰামৰ্শ—**
- (ক) খাদ্যশস্য ৰোপণ।
 (খ) ত্ৰিয়ধি গছ আদি ৰোপণ।
- বিশেষ দক্ষতাৰ বিকাশ**
- ঃ বেকৰ্ড- ২ৰ তালিকা নং- ১৫তে দক্ষতা বিকাশৰ সুযোগসমূহ উল্লেখ কৰা হৈছে।
- (১) হাঁহ-কুকুৰা পালন, দুঃখ উৎপাদন
- মূল অসুবিধাসমূহ—**
- (ক) উৎপাদিত সামগ্ৰীৰ ভিন্ন ৰূপান্তৰৰ অভাৱ।
 (খ) সামগ্ৰীৰ গুণমানৰ বাবে গৱেষণাৰ অভাৱ।
 (গ) টি কিউ এম পদ্ধতিৰ অভাৱ।
- সুযোগসমূহ—**
- (ক) উপযুক্ত যোগাযোগ ব্যৱস্থা।
 (খ) দক্ষতাৰ প্ৰশিক্ষণ।
 (গ) চৰকাৰৰ পৰা বিভীষণ সাহায্য।

কার্য আঁচনি ক্ষেত্রগুলির পরামর্শ—

- (ক) আধুনিক যন্ত্র-পাতির ওপরত প্রশিক্ষণ দিয়া
- (খ) গাঁওবাসীক আধুনিক প্রযুক্তিগত জ্ঞান আৰু সঁজুলি যোগান ধৰা।
- (গ) সামগ্ৰীৰ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰে উৎপাদন আৰু নতুন সামগ্ৰীৰ উৎপাদন বিকাশৰ বাবে দক্ষতা বিকাশ তথা প্রশিক্ষণ।
- (ঘ) কেঁচামাল মজুতকৰণ ব্যৱস্থা।
- (ঙ) প্রতিষ্ঠানগত ক্ৰেতাৰ সৈতে পাইকাৰী হাৰত উৎপাদিত সামগ্ৰীৰ বিক্ৰীৰ ব্যৱস্থা।

খণ্ড সুবিধা

৪: ৰেকৰ্ড- ২ৰ তালিকা নং- ১৬ত এই বিষয়ে বিশদ আলোচনা কৰা হৈছে।

মূল আসোঁৰাহসমূহ কাৰণৰ সৈতে—

- (ক) বিভৌয় প্রতিষ্ঠানৰ অভাৱ।
- (খ) অসংগঠিত ঝণদাতা জড়িত।

সুযোগসমূহ—

- (ক) আধুনিক বিভৌয় প্রতিষ্ঠান স্থাপন কৰা, প্ৰধানকৈ বেংক, ডাকঘৰ।
- (খ) পৰ্যাপ্ত সজাগতা বৃদ্ধি কৰা।

কার্য আঁচনি ক্ষেত্রগুলির পরামর্শ—

- (ক) গাঁওখনৰ নিকটৱৰ্তী অঞ্চলত আধুনিক বেংক স্থাপন কৰা।

৫: জীৱিকা বিকাশ পৰিকল্পনাৰ বাবে কৌশলগত হস্তক্ষেপ হিচাপে ওপৰোক্ত পৰামৰ্শসমূহৰ সাৰাংশ এনে ধৰণৰ—

- (১) কৃষি আৰু উদ্যান শস্য : ট্ৰেষ্টৰ চলোৱা প্রশিক্ষণ, কৃষিভিত্তিক দক্ষতা বিকাশ আঁচনি গ্ৰহণ, কীট-পতংগ, সাৰ, অধিক হাৰত উৎপাদন হোৱা হাইব্ৰীড খেতি আদিৰ প্রশিক্ষণৰ ব্যৱস্থা লোৱা।
- (২) পশুখন : গাহৰি পালন, হাঁহ-কুকুৰা পালন।
- (৩) এন ড্ৰিউড এফ পি : ফলমূলৰ গছ, ঔষধি গছ আদি ৰোপণ।
- (৪) বিশেষ দক্ষতা বিকাশ : আধুনিক যন্ত্র-পাতি ব্যৱহাৰৰ প্রশিক্ষণ, প্ৰামাণ্ডলৰ জনসাধাৰণক আধুনিক প্রযুক্তিৰ জ্ঞান আৰু সঁজুলি যোগান ধৰা, আগবঢ়াতি-মৌপালন আদি প্ৰস্তুতকৰণৰ দক্ষতা বৃদ্ধি, নতুন সামগ্ৰী উৎপাদনৰ প্রশিক্ষণ, সামগ্ৰীৰ নতুন ক্ষেত্ৰগুলিৰ বাবে দক্ষতা বিকাশ, কেঁচামাল মজুতকৰণ কক্ষ বা বেংক স্থাপন আৰু ক্ৰেতা প্রতিষ্ঠানৰ সৈতে বজাৰ সংযোগ স্থাপন।
- (৫) খণ্ড সুবিধা : নিকটৱৰ্তী অঞ্চলত আধুনিক বেংক স্থাপন কৰা।

৬: নিম্ন বিষয়সমূহৰ সহায়ত জীৱিকা বিকাশৰ বিশেষণৰ বাবে আহি প্ৰস্তুত কৰা হৈছে।

- (ক) জীৱিকাৰ সম্পদ, (খ) জীৱিকাৰ আহি, (গ) সন্তুষ্য জীৱিকাৰ অগ্রাধিকাৰ মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিৰ জীৱিকাৰ স্থিতি বিশ্লেষণ কৰা হয় পি আৰ এ অনুশীলনৰ সহায়ত। এই অনুশীলন ডি এফ ডি আইব আহিৰ আধাৰত চলোৱা হয়। সাম্প্ৰতিক জীৱিকাৰ স্থিতি সম্পৰ্কত নিম্নোক্ত স্থিতিসমূহ পৰ্যালোচনা কৰা হয়।

(১) প্ৰাকৃতিক মূলধন, (২) আন্তঃগাঁথনিগত মূলধন, (৩) সামাজিক মূলধন

(৪) মানৱ মূলধন, (৫) বিভৌয় মূলধন

প্ৰাকৃতিক মূলধন

মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিৰ প্ৰধান প্ৰাকৃতিক মূলধন হৈছে এলেকাৰ সমীপৰ মহামায়া সংৰক্ষিত বনাঞ্চল আৰু ইয়াৰ কাষেৰে বৈ যোৱা মাকৰিবোৰা জুৰিটো।

অঞ্চলটোৰ গৱিষ্ঠসংখ্যক লোকেই বনাঞ্চলৰ গছ-গছনি, কাঠ খৰি, সেউজীয়া ঘাঁঁহ আদিৰ

ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। কৃষিকৰ্ম আৰু পশুধন পালনৰ বাবে অঞ্চলবাসীয়ে নৈৰ পানীৰ
ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে।

(তালিকা নং ১০, ১১ আৰু ৩ত বিশেষ তথ্য দিয়া হৈছে।)

আন্তঃগাঁথনিগত মূলধন

মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিৰ গৱিষ্ঠসংখ্যক আৱাসী দিন হাজিৰা কৰি উপাৰ্জন
কৰে। কমসংখ্যক (১৪ শতাংশ) লোক কৃষিকৰ্মৰ সৈতে জড়িত।
(অনুসূচী-৬ তালিকা- ৩ত আৱাসীৰ দখলীকৃত মাটিৰ তথ্য দিয়া হৈছে।)

গাঁওখনত মুঠ আৱাসীৰ ভিতৰত ১২টা পৰিয়ালৰ আধা পকী ঘৰ আৰু বাকী পৰিয়ালৰ
কেঁচা ঘৰ। আৱাসীসকলৰ ইঞ্চন ব্যয়ৰ হিচাপ অনুযায়ী অধিকসংখ্যকে ঘৰৱা তথা
অন্যান্য ব্যৱহাৰৰ বাবে খৰি আৰু কেৰাচিনৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। যদিও কিছুমান পৰিয়ালৰ
বন্ধন গেছ আছে, ইয়াৰ সৰবৰাহ তেনেই সীমিত। জে এফ এম চি এলেকাটোত এখন
মাত্ৰ নিম্ন প্ৰাথমিক বিদ্যালয়, এখন মাধ্যমিক বিদ্যালয় আৰু এখন হাইস্কুল আছে।
জলসম্পদৰ ভিতৰত ২০টা পৰিয়ালৰ দমকল আছে।

সামাজিক মূলধন

গাঁওবাসীয়ে অজ্ঞতাৰ বাবেই জে এফ এম চিৰ সৈতে সম্পূৰ্ণৰূপে জড়িত নহয়।
তেওঁলোকে নাজানে তেওঁলোকৰ ভূমিকা তথা ইয়াৰ পৰা হ'ব পৰা লাভালাভৰ বিষয়ে।
গাঁওখনত মাত্ৰ দুটা মহিলা আত্মসহায়ক গোট আছে।

মানৱ মূলধন

জে এফ এম চি এলেকাটোৰ মুঠ জনসংখ্যাৰ ভিতৰত ৭৫ শতাংশ লোক শিক্ষিত আৰু
ইয়াৰে ৩২ শতাংশই উচ্চ প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ ডেওনা পাৰ কৰিছে।

বিত্তীয় মূলধন

জে এফ এম চি এলেকাটোত কোনো ধৰণৰ চৰকাৰী বেংক-বিত্তীয় প্ৰতিষ্ঠান নাই।
অৱশ্যে গাঁওবাসীয়ে অনানুষ্ঠানিক গোটৰ পৰা ঝণ আদি সংগ্ৰহ কৰে।

অঞ্চলটোৰ ৭০জন লোকৰ বাণিজ্যিক বেংকত একাউণ্ট আছে যদিও তেওঁলোকে বিত্তীয়
সা-সুবিধাৰ বিষয়ে অৱগত নহয়।

জীৱিকাৰ ধৰণ

মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিৰ এলেকাৰ জীৱিকা সম্পৰ্কীয় কাম-কাজক নিম্নোক্ত
চৰ্তসমূহৰ ভিত্তিত চিনাক্ত কৰা হৈছে।

- (ক) জে এফ এম চিৰ এলেকাৰ মুঠ আয়ৰ ভিতৰত জীৱিকাৰ অৱদান
- (খ) বিশেষ শ্ৰেণীৰ জীৱিকাৰে আয় কৰা লোকৰ সংখ্যা শতাংশৰ ভিত্তিত
- (গ) সন্তোষ জীৱিকাৰ বাবে অগ্রাধিকাৰ ভিত্তিত শ্ৰেণীবদ্ধকৰণ

৫ জীৱিকা বিকাশ পৰিকল্পনা

আয় বৃদ্ধিৰ কাৰ্যব্যৱস্থা

ঃ গাঁওখনৰ আয় বৃদ্ধিৰ মূল পৰিকল্পনাসমূহ—

কৃষি খণ্ডত

- (ক) হাঁহ-কুকুৰা পালন।
- (গ) উদ্যান শস্য।

অকৃষি খণ্ডত

এছ এইচ জির কর্মবাজি

জ্ঞান বৃদ্ধির বাবে ভ্রমণ
নির্ধারিত কার্যব্যরস্থার সারাংশ
সু-সংহতকরণ

- (ক) আগবংশিক প্রস্তুতি।
(খ) ড্রাইভিং
(গ) ইলেক্ট্রিচিয়ান
(ঘ) মৌপালন
- ঃ নিম্নোক্ত কার্যব্যরস্থাসমূহ এছ এইচ জিয়ে গাঁওখনত পালন করিব পাবে—
(ক) সজাগতা বৃদ্ধি।
(খ) সংগঠন আৰু গোট গঠন।
(গ) জীৱিকাৰ কৰ্মত গাঁওবাসীক উমেহতীয়াভাৱে জড়িত কৰোৱা।
- ঃ তেনে পৰিকল্পনা হাতত ল'ব পৰা যায়।
- ঃ পৰৱৰ্তী পৃষ্ঠাত সন্নিৰিষ্ট কৰা হৈছে।
- ঃ পৰিকল্পনাত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা বিষয়বোৰ ভাৰত চৰকাৰৰ আঁচনিসমূহত সু-সংহতভাৱে
একাকীকৰণ কৰিব পৰা যায়।
- (ক) গ্ৰাম্য নিয়োগৰ বাবে বাস্তুীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ নিশ্চিতকৰণ আঁচনি।
(খ) কৃষি আৰু ইয়াৰ সহযোগী ক্ষেত্ৰৰ বিকাশৰ বাবে বাস্তুীয় কৃষি বিকাশ যোজনা।
(গ) জলাশয় বিকাশ, জলসিদ্ধনৰ বাবে বাস্তুীয় কৃষি সিদ্ধন যোজনা।
(ঘ) বাস্তুীয় গ্ৰামীণ জীৱিকা অভিযান।
(ঙ) দক্ষতা বিকাশ আঁচনি
(চ) অন্যান্য আঁচনিৰ পৰা উপযুক্ত বিবেচিত হোৱা জীৱিকা বা গ্ৰামোন্নয়নৰ অন্যান্য
আঁচনিকো সামৰি লোৱা।
(ছ) ডি আৰ ডি এৰ এম জি এনৱেগা/জবকাৰ্ড সম্বন্ধীয় কাম। বৰ্তমান
পৰিকল্পনাত ওপৰোক্ত সু-সংহত আঁচনিয়ে দীৰ্ঘম্যাদী ফলাফল প্ৰদান কৰিব।

৬ মণিপুৰ জংগিৰকিঙ্গা জে এফ এম চি বনাথওল বিকাশ আঁচনি

মণিপুৰ জংগিৰকিঙ্গা জে এফ এম চিৰ অধীনত প্ৰহণ কৰা ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা অনুসৰি
বনাথওল উন্নয়ন আঁচনিখন অঞ্চলটোৰ গাঁও পৰ্যায়ত চলোৱা পি আৰ এ অনুশীলনৰ
অধীনত প্ৰস্তুত কৰা হয়। ইয়াৰ লক্ষ্য হৈছে জৈৱ-বৈচিত্ৰ্য আৰু পাৰিপার্শ্বিক পৰিৱেশৰ
ভাৰসাম্যতাৰে বনাথওল এলেকাটোত আৱাসীসকলৰ জীৱিকাৰ আৱশ্যকতাৰ ওপৰত
প্ৰাধান্য দিয়া হৈছে।

১. জে এফ এম চিৰ বনাথওলৰ স্থিতি— এই ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনাই মণিপুৰ জংগিৰকিঙ্গা
জে এফ এম চিৰ অধীনত জে এফ এম বনাথওলৰ নিম্নলিখিতসমূহ বিবেচনা কৰে।

(ক) বন বিভাগে জে এফ এম চিসমূহক দায়িত্ব অৰ্পণ কৰা বনাথওল এলেকাসমূহ।
(খ) ঘোষিত এলেকাৰ বাহিৰ মাটি অথবা জনসমূদায়টোৰ নিজাৰবীয়া মাটিত
বৃক্ষৰোপণ কৰা এলেকা বা কৰিবলগীয়া এলেকাসমূহ। জে এফ এম চিৰ বনাথওলসমূহৰ
উল্লিখিত শ্ৰেণী দুটাৰ স্থিতিৰ ওপৰত তলত আলোচনা কৰা হ'ল—

১.১ বনাথওল আৰু ইয়াৰ বৰ্তমান অৱস্থা : ক্ষুদ্ৰ পৰিকল্পনা আঁচনিৰ অতিৰিক্ত তালিকা
সূচীত সংলগ্ন বনাথওল উন্নয়ন আঁচনি শীৰ্ষক প্ৰ-পত্ৰ নং- ৩৩ তাৰিখ নং- ৩.১ জে এফ
এম চিৰ দায়িত্ব অৰ্পণ কৰা বনাথওল এলেকাৰ স্থিতিৰ বৰ্ণনা দিয়া হৈছে। অন্যান্য এলেকাত
বৃক্ষৰোপণ কৰা ক্ষেত্ৰ আৰু বৃক্ষৰোপণ কৰিবলগীয়া ক্ষেত্ৰসমূহৰ স্থিতি মূল্যায়ন কৰাৰ
পাছত মণিপুৰ জংগিৰকিঙ্গা জে এফ এম চিৰ বনাথওলৰ সবিশেষ সাৰাংশ উল্লেখ কৰা
হ'ল—

তালিকা নং-১ মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির বনাথওলৰ স্থিতি—

চিহ্নিত এলেকা	জেএফএমচি বনাথওল এলেকা (হেস্টেব)	গাঁৱৰ পৰা দূৰত্ব (কিঃমিঃ)	বনাথওলৰ অৱস্থা (ভাল- ৪০%তকৈ অধিক ঘন বনাথওলৰ বাদে হতাশাজনক)	কিমান সঘনাই ব্যৱহাৰ হয় (২-৩ মিঃ, ৩-৬ মিঃ, ৬-৯ মিঃ, ৯ মিঃতকৈ অধিক)
(ক) দায়িত্ব অৰ্পণ কৰা।				
আৰ এফ/পি এফৰ নাম : মহামায়া বিট : মাকৰিবোৱা কম্পার্টমেণ্ট : নাই	২০৩.৯৮ হেস্টেব	০.৫ কিঃ মিঃ	হতাশাজন	৯ মিটাৰৰ ওপৰত
(খ) অন্যান্য বৃক্ষৰোপণ হোৱা ঠাই বা এলেকা				
পৰিসীমা : বনাথওলৰ ধৰণ : নাই ভি এফ/অন্যান্য—	জে এফ এম চিৰ বাহিৰত			

উৎস : প্ৰপত্ৰ- ৩, তালিকা ৩.১ / অঞ্চলটোৰ সদস্যসকল আৰু বন বিভাগৰ সৈতে আলোচনামৰ্মে।

১.২ : বনাথওলৰ মাটিৰ ধৰণ :

মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চি এলেকাধীন বনাথওল ৰঙা মাটিত অৱস্থিত।

তলৰ তালিকাখনত বনাথওলটোৰ মাটিৰ ধৰণবোৰ দাঙি ধৰা হ'ল—

তালিকা নং- ২ : জে এফ এম চিৰ বনাথওলীয় মাটিৰ বিৱৰণ—

গুণাগুণৰ জোখমাপ	দায়িত্ব অৰ্পণ কৰা বনাথওলৰ স্থিতি	বৃক্ষৰোপণ কৰা অন্যান্য মাটিৰ স্থিতি
উৰ্বৰতাৰ পৰ্যায়	কমসংখ্যক	নাই
খননীয়াৰ স্থিতি	কম	নাই
উপস্থিতি :		
গেদ	নাই	নাই
বোকা-পলশ	নাই	নাই
নতুন সংযোজিত মাটি	কম	নাই
বালিময় টিলা	নাই	নাই

উৎস : প্ৰ-পত্ৰ- ৩ '(খ) বনাথওলৰ মাটিৰ ধৰণ' / স্থানীয় সমুদায়ৰ সদস্য আৰু বন বিভাগৰে আলোচনামৰ্মে।

মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিৰ বাবে বনাথওলটোৰ মাটিৰ ধৰণসমূহত মূল
লক্ষণবোৰ সাৰাংশ—

(ক) পলসুৱা মাটি, (খ) সাধাৰণভাৱে উৰ্বৰ।

১.৩ : উজ্জিদি শ্ৰেণীৰ সাম্প্ৰতিক সংমিশ্ৰণ—

মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিৰ অন্তৰ্গত বনাথওলত তলত উল্লেখ কৰা উজ্জিদি
শ্ৰেণীৰ সাম্প্ৰতিক সংমিশ্ৰণ বিদ্যমান। উল্লেখ্য যে স্থানীয় অৱণ্য এলেকা চিৰসেউজ
বনাথওলত শ্ৰেণীবদ্ধ কৰা হৈছে।

তালিকা নং- ৩ : মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিৰ উজ্জিদি শ্ৰেণীৰ সাম্প্ৰতিক সংমিশ্ৰণ

গুণাগুণৰ জোখমাপ	স্থানীয় নাম	বৈজ্ঞানিক নাম
প্রধান অৰণ্য প্ৰজাতি	চেণ্ডন (টিক)	টেক্টনা প্ৰেশুছ
	শাল	ছৰেয়া বোবাষ্টা
	অৰ্জুন	টাৰমিনালিয়া অৰ্জুন
	বোহেৰা	ট্ৰেমিনালিয়া বেলেৰিকা
	ঘোৱানিম	মেলিয়া এজেডোৰাচ
অন্য প্ৰজাতি	গামাৰী	গোমেলিনা আৰবৰে
জোপোহা ঘাঁহনি, বন	চেঁকীয়া	ফার্নছ
	জাৰমনি বন	ইউপাটাৰি
ঔষধি গচ্ছ	অৰ্জুন	টাৰমিনালিয়া অৰ্জুন
	চেণ্ডন (টিক)	টেক্টনা প্ৰেশুছ
	গামাৰী	গোমেলিনা আৰবৰে
	সোণাৰু	কেছিয়া ফিষ্টুলা
	শিলিখা	টাৰমিনালিয়া চেবুলা
	নিম	আজাডাইৰাষ্টা ইণ্ডিকা
	আমলখি	ফিলাস্থাছ ইলিকা
	বোহেৰা	ট্ৰেমিনালিয়া বেলেৰিকা

উৎস : প্ৰ-পত্ৰ- ৩, ‘(গ) উত্তিদ শ্ৰেণীৰ সাম্প্ৰতিক সংমিশ্ৰণ’/জনসমুদায়টোৱ সদস্য আৰু
বন বিভাগৰে আলোচনামৰ্মে।

২. বনাধ্বল উন্নয়ন আঁচনিৰ বাবে আন বিষয়সমূহ—

মণিপুৰ জংগীৰকিঙ্গা জে এফ এম চিৰ অধীনত বনাধ্বল উন্নয়ন আঁচনিৰ বাবে নিম্নোক্ত
বিষয়সমূহ অন্তভুক্তিৰ বাবে আলোচনা কৰা হয়—

২.১ জে এফ এম চিয়ে বন সংৰক্ষণৰ বাবে পূৰ্বে লোৱা ব্যৱস্থাসমূহ—

মণিপুৰ জংগীৰকিঙ্গা জে এফ এম চিয়ে বন সংৰক্ষণৰ বাবে মুঠতে লোৱা ব্যৱস্থাসমূহৰ
সম্পর্কত তলত উল্লেখ কৰা বিষয়ত আলোচনা কৰা হয়—

(ক) পৰিয়াল জড়িত : ৬০

(খ) ব্যক্তি জড়িত : ৭০

(গ) ব্যৱস্থাবলীৰ সাৰাংশ : টহল

(ঘ) কোনো আনুষ্ঠানিক ব্যৱস্থাপনা : উপস্থিতি নাই।

উৎস : প্ৰ-পত্ৰ- ৩, ‘জে এফ এম চিৰ স্থিতি- viii + ix/জে এফ এম চিৰ সদস্য
আৰু বন বিভাগৰে আলোচনামৰ্মে।

২.২ : বনজ উৎপাদনৰ পৰা ঘৰতৰা প্ৰয়োজনীয়তা

তলৰ তালিকাত বনজ উৎপাদনৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল পৰিয়ালৰ প্ৰয়োজনীয়তা
সম্পর্কে তথ্য দাণ্ডি ধৰা হ'ল।

তালিকা নং- ৪ (ক) : মণিপুৰ জংগীৰকিঙ্গা জে এফ এম চিৰ অধীনস্থ এলেকাৰ
প্ৰতি পৰিয়ালৰ বাবে বনজ উৎপাদনৰ ঘৰতৰা প্ৰয়োজনীয়তা—

বনজ উৎপাদনের নাম	প্রতি ঘৰৰ বাবে প্ৰয়োজনীয়তা		উৎসসমূহ (বৰ্তমান কেনেদৰে সংগ্ৰহ)
	কিমান সঘনে আৱশ্যক	আনুমানিক পৰিমাণ	
কাঠ খৰি	এসপ্রাহত	৫০-৫৫ কেজি	বনাথঃল
ঘৰৰ বাবে কাঠ	বছৰত এবাৰ	২-৩ কুঁঃ/বছৰ	
আন কাৰ্য সম্পাদনাৰ বাবে সৰু টুকুৰা কাঠ	নাই		
খুঁটা/বাঁহ	এমাহত	২-৩ বাঁহ/মাহ	বনাথঃল
বনাথঃলৰ পৰা পশু খাদ্য	বনাথঃলত পশুৰ বিচৰণ		বনাথঃল
এন্টিএফপি	কাচিংহে		
অন্যান্য	—	—	—

উৎস : প্ৰ-পত্ৰ- ৩ তালিকা নং- ৩.২/সমুদায়ৰ অন্যান্য আৰু বন বিভাগৰে আলোচনামৰ্মে।

ঃ মণিপুৰ জংগিৰকিঙ্গা জে এফ এম চি এলেকাত ১৩৭টা পৰিয়ালৰ ঘৰ আছে। ওপৰোক্ত তালিকা আৰু এই আৱাসৰ সংখ্যাৰ পৰা স্পষ্ট হৈছে যে মণিপুৰ জংগিৰকিঙ্গা গাঁৰত বনজ সম্পদৰ বাবিক প্ৰয়োজনীয়তা তলত দিয়া ধৰণেৰে হয়—

তালিকা নং- ৪ (খ) : বনজ সম্পদৰ সৰ্বমুঠ ঘৰুৱা প্ৰয়োজনীয়তা মণিপুৰ জংগিৰকিঙ্গা জে এফ এম চিৰ সকলো আৱাসী পৰিয়ালৰ বাবে—

বনজ উৎপাদনের নাম	সমুদায়টোৰ বাবে আৱশ্যক (কিঃগ্রামঃ/একক প্ৰতি বৰ্ষ) (*)	মন্তব্য
কাঠ খৰি	১৬০০০০	বছৰজুৰি
ঘৰৰ কাৰণে কাঠ	৯০০০	ডিচেম্বৰ-মাৰ্চ
গৃহ নিৰ্মাণৰ বাবে — সৰু গছৰ কাঠ		
খুঁটা-বাঁহ	১৫০০ ডাল বাঁহ	
বনাথঃলৰ পৰা পশু খাদ্য	—	
এন টি এফ পি	—	
অন্যান্য	—	

উৎস : তালিকা নং ৪ (ক) আৰু জনসমুদায়টোৰ তথ্যৰ আধাৰত মুঠ আৱাসৰ সংখ্যাৰ পৰা (*) = তালিকা নং ৪ (ক)ৰ পৰা আনুমানিক গড় হিচাপত প্ৰতি গৃহত প্ৰয়োজনীয়তা × — আৱাস।

ঃ ২.৩ ৪ সংগ্ৰহ আৰু গাঁওবাসীৰ দ্বাৰা বনজ উৎপাদনৰ বজাৰ : ঘৰৰ ব্যৱহাৰৰ উপৰি গাঁওবাসীয়ে বনজ উৎপাদনৰ সামগ্ৰী সংগ্ৰহ কৰি স্থানীয় বজাৰতো বিক্ৰী কৰে। মণিপুৰ জংগিৰকিঙ্গা জে এফ এম চিৰ অন্তৰ্গত গাঁওবাসীয়ে তলত দিয়া তালিকা অনুসৰি বনজ উৎপাদনৰ সংগ্ৰহীত সামগ্ৰী বজাৰলৈ নিয়ে।

তালিকা নং- ৫ (ক) : মণিপুৰ জংগিৰকিঙ্গা জে এফ এম চিৰ গাঁওবাসীয়ে কৰা বনজ সম্পদৰ সংগ্ৰহীত সামগ্ৰীৰ বাণিজ্যিকীকৰণ।

বনজ উৎপাদিত সামগ্রীর নাম	বজাৰৰ বাবে সংগ্ৰহ			সংগ্ৰহৰ স্থান
	খতু/মাহ	সংগ্ৰহ কৰা ঘৰৰ সংখ্যা	গড় অনুপাত সংগ্ৰহ (কেজি)	
কাঠ খৰি	ডিচেং/জানুৱা	৩-৪	৪০০-৫০০ কেজি	বনাথৰল
গৃহ নিৰ্মাণৰ বাবে কাঠ				
অন্যান্য সামগ্রী নিৰ্মাণৰ বাবে সৰু কাঠ				
বাঁহ	এমাহত	৪-৫	৮-১০ ডাল	বনাথৰল
খুঁটা	—	—	—	—
বনাথৰলৰ পৰা পশু খাদ্য	—	—	—	—
এম টি এফ পি	—	—	—	—
অন্যান্য	—	—	—	—

উৎস : প্র-পত্র- ৩, তালিকা নং- ৩.৩/সমুদায়ৰ সদস্য আৰু বন বিভাগৰে আলোচনামৰ্মে।

এইক্ষেত্ৰত তলৰ তালিকাত অতিৰিক্ত সূচীত তথ্য সন্ধিৱিষ্ট কৰা হৈছে—

তালিকা নং- ৫ (খ) : বনজ উৎপাদন সামগ্রীৰ সংগ্ৰহ আৰু বজাৰৰ অতিৰিক্ত তথ্য (মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জেএফএমচি)

বনজ উৎপাদিত সামগ্রী	অতিৰিক্ত বিক্ৰী	কেনেদেৰে বিক্ৰী	গড় আয় প্ৰতি গৃহ, বনজ উৎপাদিত সামগ্রীৰ বিক্ৰীৰ পৰা
কাঠ খৰি	১৫৭৫ কেজি	মাকৰিবোৰা বজাৰ	১৬০০-২০০০/মাহ
গৃহ নিৰ্মাণৰ বাবে কাঠ			
অন্য সামগ্রী নিৰ্মাণৰ বাবে সৰু কাঠ			
বাঁহ	৩২-৫০ ডাল/মাহ	মাকৰিবোৰা বজাৰ	৮০০-১২৫০
খুঁটা			
বনাথৰলৰ পৰা পশু খাদ্য			
এন টি এফ পি			
অন্যান্য			

উৎস : প্র-পত্র- ৩, তালিকা নং- ৩.৪/সমুদায়ৰ সদস্য আৰু বন বিভাগৰে আলোচনামৰ্মে।

ঃ ২.৪ বনজ উৎপাদনৰ সৰ্বমুঠ আৱশ্যকীয়তা-স্বৰূপ ব্যৱহাৰ আৰু বজাৰ বিপণন—

মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিৰ আৱাসী সদস্যসকলৰ দ্বাৰা ব্যৱহাৰ আৰু বনজ

উৎপাদন সামগ্রীৰ সৰ্বমুঠ প্ৰয়োজনীয়তাৰ মূল সাৰাংশ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

(ওপৰোক্ত উপ-খণ্ডসমূহৰ তথ্যৰ ভিত্তিত)

তালিকা নং- ৬ : মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিৰ আৱাসী গাঁওবাসীৰ দ্বাৰা ব্যৱহাৰ আৰু বনজ সামগ্রী—

বনজ উৎপাদিত সামগ্রীর নাম	জনসমুদায়টোক আরশ্যক (প্রতি বছরত/কিলোগ্রাম তালিকা নং ৪ (খ))	অতিরিক্ত বজাৰ বিপণন কিংগ্রাঃ তালিকা ৫ (খ)	সর্বমুঠ আৰশ্যক কেজি
কাঠ খৰি	১৫০০০০ কেজি	১৪০০	১৬২৫৭৫
গৃহ নির্মাণৰ বাবে কাঠ	১১০৮০০ কেজি	—	১১০৮০০
অন্য সামগ্রীৰ বাবে সৰু কাঠ	—	—	—
বাঁহ	১৬৫৬ ডাল	৩৮৪-৬০০ ডাল	২০৪০-২২৫৬ ডাল
খুঁটা	—	—	—
বনাঞ্চলৰ পৰা পশুখাদ্য	—	—	—
এন টি এফ পি	—	—	—
অন্যান্য	—	—	—

উৎস : তালিকা নং- ৪ (খ) আৰু ৫ (খ) ইতিপূৰ্বে উল্লিখিত

৩. বন সংৰক্ষণ/সুৰক্ষা বিষয়সমূহ

৩.১ সংৰক্ষণৰ সমস্যাবলী : মণিপুৰ জংগিবকিঙ্গা জে এফ এম চিৰ বনাঞ্চল সংৰক্ষণ
সম্পর্কীয় সমস্যাসমূহৰ সাৰাংশ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

তালিকা নং ৭ : মণিপুৰ জংগিবকিঙ্গা জে এফ এম চিৰ বনাঞ্চলৰ সংৰক্ষণ সমস্যা—

সমস্যাৰ ধৰণ	আনুষংগিক সমস্যা আছে/নাই	লেখত ল'বলগীয়া হয়/নহয়
ঘাঁহনি পথাৰ- স্থানীয় পশুৰ	আছে	আছে
ঘাঁহনি পথাৰ- অন্য এলেকাৰ বাবে	আছে	আছে
অবৈধভাৱে গছ কঢ়া	আছে	নাই
কাঠৰ চোৰাং ব্যৱসায়	নাই	নাই
বনজুই	আছে	আছে
বনভূমি বেদখল	নাই	নাই
অন্যান্য	আছে	আছে

উৎস : প্ৰ-পত্ৰ- ৩, তালিকা নং- ৩.৫/সমুদায়ৰ সদস্য আৰু বন বিভাগৰে আলোচনামৰ্মে।

৩. এতেকে উল্লিখিত জে এফ এম চিৱে সন্মুখীন হোৱা বন সংৰক্ষণ বিষয়ক লেখত
ল'বলগীয়া সমস্যাৰ কথাকেইটা হ'ল—

(ক) স্থানীয় পশু ধনৰ চৰণীয়া ঘাঁহনি পথাৰ।

(খ) আন অঞ্চলৰ জন্মৰ চৰণীয়া ঘাঁহনি পথাৰ।

৩.২ বনাঞ্চল হ্রাসৰ কাৰণ—

মণিপুৰ জংগিবকিঙ্গা জে এম এম চি এলেকাৰ বনাঞ্চল হ্রাস হোৱাৰ কাৰণ—

(ক) গছ কঢ়া।

(খ) জন্মৰ ঘাঁহনি পথাৰ।

(উৎস : প্ৰ-পত্ৰ- ৩, তালিকা নং ৩.৬/সমুদায়টোৰ সদস্যসকল আৰু বন বিভাগৰে
আলোচনামৰ্মে)

৪. বনাঞ্চল উন্নয়ন আঁচনিৰ বিষয়বস্তু :

মণিপুৰ জংগিবকিঙ্গা জে এফ এম চিৰ বন উন্নয়ন আঁচনিৰ মূল বিষয়বস্তু সম্পর্কত
তলৰ গাঁওসমূহে আলোচনা কৰিছে। যেনে— সংৰক্ষণৰ পৰিকল্পনা, বনাঞ্চলৰ বিকাশ
(যাবতীয় ব্যৱস্থা), গচ্ছপুলিৰ বিকাশ (নাৰ্দাৰী), সামগ্ৰিক ব্যৱস্থাপনা আৰু অন্যান্য

কার্য ব্যরস্থাপনা।

৪.১ সংবর্কণ পরিকল্পনা :

তলত উল্লেখ করা সংবর্কণ পরিকল্পনাত মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির বনাথল সংবর্কণের ব্যরস্থাপনারলী সম্পর্কত আলোচনা করা হৈছে, যিবোৰ ইতিমধ্যে উপর্যুক্ত ৩.১ত আলোচিত হৈছে—

তালিকা নং- ৮, মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির বনাথল সংবর্কণ পরিকল্পনা—

সংবর্কণের কাম : প্র-পত্র-তত ধার্য কৰামৰ্মে তালিকা নং ৩.৭ৰ পৰা গ্ৰহণযোগ্য হিচাপত পূৰ্ব কৰিব লাগিব	বনাথল এলেকাৰ স্থান	ব্যৱস্থাপনারলীৰ নিৰ্দিষ্ট অৰ্হতা (দীঘ, এলেকা, পৰিসৰ ইত্যাদি)	সময়	অগ্রাধিকাৰ সৰ্বোচ্চ/মথ্যম/নিম্ন
সামাজিক সংবর্কণ বেহ	সীমা	বৃক্ষৰোপণ এলেকাৰ সীমা নিৰ্ধাৰণ সাপেক্ষে	গো-চৰণীয় সময়	সৰ্বোচ্চ
বনজুইৰ পৰা সুৰক্ষা	বনাথল এলেকাধীন	কিছুমান নিৰ্দিষ্ট খণ্ডত	হেমন্ত-শীত	সৰ্বোচ্চ
আবৈধ বন ধৰণ	বনাথল		গ্ৰীষ্ম	নিম্ন

(উৎস : প্র-পত্র- ৩, তালিকা নং ৩.৭/সমুদায়ৰ সদস্য আৰু বন বিভাগৰে
আলোচনামৰ্মে)

এতেকে দেখা গৈছে যে তলত উল্লেখ কৰা ধৰণে মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এফ
চিত (সৰ্বোচ্চ বা মাধ্যম পৰ্যায়ৰ অগ্রাধিকাৰৰ ভিত্তিত) সংবর্কণ পরিকল্পনাৰ কাৰ্যকৰী
ব্যৱস্থা লোৱা উচিত—

- (ক) সামাজিক সংবর্কণ বেহ।
- (খ) বনজুইৰ পৰা সুৰক্ষা।
- (গ) টহল

৪.২ প্ৰস্তাৱিত কাৰ্যব্যৱস্থাৰ ধৰণ :

মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চিৰ ক্ষয়িয়ুও বনাথলৰ পুনৰুদ্ধাৰৰ বাবে ল'বলগীয়া
সংবৰ্কণমূলক প্ৰস্তাৱিত ব্যৱস্থাসমূহ—

তালিকা নং ৯ : মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চিত ল'বলগীয়া প্ৰস্তাৱিত
কাৰ্যব্যৱস্থা

পৰিচৰ্যা/প্ৰতিপালন	প্ৰয়োজন আছে/ নাই	জেএফএমটিৰ দায়িত্ব (আছে/নাই)	মাহ/বছৰ কেতিয়া কৰিব	প্ৰতিপালন কৰিবলগীয়া প্ৰস্তাৱিত এলেকা (হেক্টেৰত)
ক্ষয়িয়ুও বনাথলৰ পুনৰুদ্ধাৰ	আছে	আছে	এপ্ৰিল-আগষ্ট	
কটা গছৰ মৃঢ়াৰ সংবৰ্কণ				
জলাশয়ৰ পৰিচৰ্যা	আছে	আছে	নৱেম্বৰ-মাৰ্চ	নাই
জলাশয়ৰ সংবৰ্কণ				
ঘাঁহ আৰু গশু খাদ্যৰ বাবে খেতি				
ঘাঁহ গছৰোপণ	আছে	আছে	মাৰ্চ-এপ্ৰিল	নাই
বীজ সিঁচা	আছে	আছে	জুন-জুলাই	
নিকোৱা/চপোৱা/ৰোপণ	আছে	আছে	জুন-জুলাই অক্টোবৰ-নৱেম্বৰ	নাই

ঘন জোপোহাকৈ আগুরি ধৰ গছৰ ঠাল-ঠেঁড়লি নিকোৱা				
প্রতিৰোধী বেৰ নিৰ্মাণ	আছে	আছে	ছেপ্টেন্সৰ-নৱেন্সৰ	
সামাজিক প্রতিৰোধ	আছে	আছে	বছৰজুৰি	৫০ হেক্টো
অন্যান্য				

**উৎস : প্র-পত্ৰ- ৩, তালিকা নং ৩.৯/সমুদায়ৰ সদস্য আৰু বন বিভাগৰে
আলোচনামৰ্মে।**

এতেকে দেখা গ'ল যে দক্ষিণ হাতীবাঙ্গা জে এফ এম চিৰ বনাথল এলেকাত
তলত উল্লেখ কৰা পৰিচৰ্যামূলক কাৰ্য্যব্যৱস্থাৰ প্ৰয়োজন আছে।—

(ক) বীজ সিঁচ।

(খ) বৃক্ষৰোপণ, নিকোৱা।

৪.৩ বনাথল বিকাশ পৰিকল্পনা : আগতীয়া কাম আৰু প্ৰস্তুতি :

ওপৰোক্ত বিষয় সম্পর্কত তলৰ তালিকাত উল্লেখ কৰা হ'ল—

তালিকা- ১০ : মণিপুৰ জংগিবকিল্লা জে এফ এম চিৎ বনাথল বিকাশ পৰিকল্পনা

পৰিচৰ্যা/প্ৰতিপালন	বৃক্ষৰোপণ কৰিবলগীয়া আঁচনিৰ মাটিকালি (হেক্টেৰ)	খণ্ড খণ্ডকৈ বৃক্ষৰোপণ বা অগ্রাধিকাৰ	প্ৰজাতি	ব্যৱধান মিটাৰ × মিটাৰ
প্ৰাকৃতিকভাৱে পুনৰুজ্জীৱিত কৰণত সহযোগিতা (মাজে মাজে বৃক্ষৰোপণ)	২৫	সৰ্বোচ্চ	শাল, টিক, গমাৰী	৪ মিঃ × ৪মিঃ
খণ্ড খণ্ডকৈ বৃক্ষৰোপণ (কাঠ খৰি)	৫০	সৰ্বোচ্চ	শাল, টিক, গমাৰী, শিচু, ঘোৰানিম	২ মিঃ × ২মিঃ
এন টি এফ পি (ওষধি গুণ্যুক্ত গছ বোপণ)	১২৫	সৰ্বোচ্চ	নিম, আমলথি, মহুৰা, বহেৰা	২ মিঃ × ২মিঃ
বৃক্ষৰোপণ	—	—	—	—
প্ৰত্যক্ষ বৃক্ষৰোপণ	—	—	—	—
অন্যান্য	—	—	—	—
মুঠ মাটিকালি (হেক্টেৰ)	২০০	—	—	—

**(উৎস : প্র-পত্ৰ- ৩, তালিকা নং- ৩.৮/সমুদায়ৰ সদস্য আৰু বন বিভাগৰে
আলোচনামৰ্মে)**

৪.৪ বনাথল উন্নয়ন : বছৰি লক্ষ্য

টেবুল- ১০ (ক) জুই খৰি—বনাথল বিকাশৰ বাবে বাৰ্ষিক লক্ষ্য। মণিপুৰ
জংগিবকিল্লা জে এফ এম চি (১৬ পৰা ৫ বছৰ)

বৃক্ষৰোপণ আঁচনিৰ নাম : খৰিৰ গছ বোপণ

বৃক্ষৰোপণৰ সময়-কাল : ২০১৬-১৭ৰ পৰা ২০২০-২১লৈ (৫ বছৰ)

বৃক্ষৰোপণ এলেকা : ৫০ হেক্টেৰ

বৃক্ষৰোপণৰ ব্যৱধান : ২ মিঃ × ২ মিঃ- ২৫০০ গছপুলি প্ৰতি হেক্টেৰত

বৃক্ষৰোপণৰ বাবে খণ্ড এলেকা : ১টা খণ্ড

প্ৰজাতি : টিক, এজাৰ, কৱৈ, অৰ্জুন, ঘোৰানিম, বাঁহ (জাতি, কাকো, ভলুকা,
বিজুলী)

বিত্তীয় বর্ষ	কার্যব্যবস্থা
২০১৬-১৭	পুনরুজ্জীবিতকরণের বাবে উপযুক্ত ঠাই চিনাক্তকরণ, প্রাকৃতিকভাবে গচ্ছপুলি উৎপাদনের সম্ভাবনায়তা পরীক্ষা, বতরব প্রতিকূল প্রভাবে ইয়াব চাপ নির্ধারণ। মাটির সীমা নির্ধারণ। মাটি চহোরা বা উপযুক্ত ধরণে বিকশাই তোলা, খণ্ড এলেকাত বৃক্ষরোপণ ২ মিঃ × ২ মিঃ, ২,৫০০ গছ/হেক্টের।
২০১৭-১৮*	বৃক্ষরোপণ এলেকাব পরিচর্যা।
২০১৮-১৯*	বৃক্ষরোপণ এলেকাব পরিচর্যা।
২০১৯-২০*	বৃক্ষরোপণ এলেকাব পরিচর্যা।
২০২০-২১*	বৃক্ষরোপণ এলেকাব পরিচর্যা।
২০২১-২২*	প্রথম, পঞ্চম, নবম, অয়োদশ আদি শারীত গছ কটা ঠাইত বৃক্ষরোপণ/বীজ রোপণ।
২০২২-২৩*	দ্বিতীয়, ষষ্ঠ, দশম, চতুর্দশ আদি শারীত গছ কটা ঠাইত বৃক্ষরোপণ/বীজ রোপণ।
২০২৩-২৪*	তৃতীয়, সপ্তম, একাদশ, পঞ্চদশ আদি শারীত গছ কটা ঠাইত বৃক্ষরোপণ/বীজ রোপণ।
২০২৪-২৫*	চতুর্থ, অষ্টম, দ্বাদশ, ষষ্ঠদশ আদি শারীত গছ কটা ঠাইত বৃক্ষরোপণ/বীজ রোপণ।

* ২০২৫-এর কার্যক্রমগুলিকাত ২০২১-২২-এর পরা ২০২৪-২৫-লৈ দেখুওরা ধরণে অনুরূপ কার্য করায়গ করিব।

টেবুল- ১০ (খ) শাল মিশ্রিত গচ্ছপুলি খণ্ড খণ্ড হিচাপে রোপণ কৰাৰ কাৰ্য আঁচনি— টিক আৰু সহযোগী গছৰ সৈতে কাৰ্য খৰি, বাঁহ (১ৰ পৰা ১০ বছৰ)

বৃক্ষরোপণ আঁচনিৰ নাম	: খণ্ড এলেকা বৃক্ষরোপণ (লেক প্লেটেচন) — শাল আদি গছৰ সৈতে।
বৃক্ষরোপণৰ সময়-কাল	: ২০১৬-১৭-ৰ পৰা ২০২৬-২৭-লৈ (১০ বছৰ)
বৃক্ষরোপণ এলেকা	: ২৫ হেক্টের
বৃক্ষরোপণৰ ব্যৱধান	: ৪ মিঃ X ৫ মিঃ- ৫০০ গচ্ছপুলি প্রতি হেক্টেত
গচ্ছপুলি রোপণ প্রতি বছৰত	: ১২,৫০০ + ২,৫০০ (খালী ঠাই পূৰণ)
প্ৰজাতি	: শালগছৰ সৈতে বোহেৰা, অজুন, চিদা, হালডু
মূল্য	: এ পি এফ বি চিয়ে নির্ধারণ কৰা অনুসৰি (প্ৰতি দুই বছৰত ২০ শতাংশ বৃদ্ধি)

বিত্তীয় বর্ষ	কার্যব্যবস্থা
প্রথম বছৰ	পুনরুজ্জীবিতকরণের বাবে উপযুক্ত ঠাই চিনাক্তকরণ, প্রাকৃতিকভাবে গচ্ছপুলি উৎপাদনের সম্ভাবনায়তা পরীক্ষা, বতরব প্রতিকূল প্রভাবে ইয়াব চাপ নির্ধারণ। ডিচেম্বৰ-জানুৱাৰী মাহত মাটিৰ সীমা নির্ধারণ। মাটি চহোরা বা উপযুক্ত ধরণে বিকশাই তোলা, ১০০০ টকা প্রতি হেক্টেত।
দ্বিতীয় বছৰ	খণ্ড এলেকাত বৃক্ষরোপণ ৪ মিঃ × ৫ মিঃ, ৫০০ গচ্ছপুলি/হেক্টে,
	এপ্ৰিল-জুন মাহ, জি পি এছৰ আধাৰত চিহ্নিতকৰণ
তৃতীয় বছৰ	এপ্ৰিল-জুনত খালী ঠাই পূৰণ; নিকোৱা আৰু অত্যাৱশ্যকীয় কাৰ্যব্যবস্থা।
চতুর্থ বছৰ	অনুৰূপ পৰিচৰ্যা।

পঞ্চম বছৰ	অনুৰূপ পৰিচৰ্যা।
ষষ্ঠ বছৰ	অত্যাবশ্যকীয় কাৰ্যব্যৱস্থা।
সপ্তম বছৰ	বুম খেতি আৰু অত্যাবশ্যকীয় কাৰ্যব্যৱস্থা।
অষ্টম বছৰ	অনুৰূপ পৰিচৰ্যা।
নৰম বছৰ	অনুৰূপ পৰিচৰ্যা।
দশম বছৰ	অনুৰূপ পৰিচৰ্যা।

টেবুল- ১০ (গ) খণ্ড এলেকাত বৃক্ষৰোপণৰ কাৰ্য আঁচনি— কাঠবিহীন বনজ উৎপাদন (এন টি এফ পি)

বৃক্ষৰোপণ আঁচনিৰ নাম	ঃ এন টি এফ পি বৃক্ষৰোপণ
বৃক্ষৰোপণ সময়-কাল	ঃ ২০১৬-১৭ৰ পৰা ২০২৫-২৬লৈ (১০ বছৰ)
বৃক্ষৰোপণ এলেকা	ঃ ১২৫ হেক্টের
বৃক্ষৰোপণৰ ব্যৱধান	ঃ ২ মিঃ X ২ মিঃ- ২৫০০ গচ্ছপুলি প্ৰতি হেক্টেৰত
গচ্ছপুলিৰ সংখ্যা	ঃ ৩,১২,৫০০ (৬২,৫০০ বছৰি)
বৃক্ষৰোপণৰ বাবে খণ্ড এলেকা	ঃ ৫ টা (প্ৰতিটো ২৫ হেক্টের)
প্ৰজাতি	ঃ আমলথি, শিলিখা, ভোমোৰা, বোহেৰা, আম, গুৱাভা, নিম, অৰ্জুন আদি।

বিভৌয় বৰ্ষ	কাৰ্যব্যৱস্থা
প্ৰথম বছৰ	পুনৰুজ্জীৱিতকৰণৰ বাবে উপযুক্ত ঠাই চিনাক্তকৰণ প্ৰাকৃতিকভাৱে গচ্ছপুলি উৎপাদনৰ সন্তাৱনীয়তা পৰীক্ষা বতৰৰ প্রতিকূল প্ৰভাৱ বা ইয়াৰ চাপ নিৰ্ধাৰণ ৫০ হেক্টেৰ কম হ'ব নালাগিব। ডিচেম্বৰ-জানুৱাৰী মাহত মাটিৰ সীমা নিৰ্ধাৰণ ৪টা খণ্ডত মাটিকালি ভাগ কৰা, মাটি চহোৱা বা উপযুক্ত ধৰণে বিকশাই তোলা, উৎপাদনক্ষম কৰা, ১০০০ টকা/হেক্টেৰ। ৩ ডাল তাঁৰৰ কাঁইটীয়া বেৰ নিৰ্মাণ, ২৮০০ আৰ এম, ৫৬.৩৬ টকা/আৰ এম।
দ্বিতীয় বছৰ	খণ্ড এলেকাত বৃক্ষৰোপণ ২ মিঃ × ২ মিঃ ২,৫০০ গচ্ছপুলি প্ৰতি হেক্টেৰত এপ্রিল-জুন মাহৰ সময়ত, জি পি এছত চিহ্নিতকৰণ, নিকোৱা, খালী ঠাই পূৰণ
ত্ৰিতীয় বছৰ	খণ্ড এলেকাত বৃক্ষৰোপণ ২ মিঃ × ২ মিঃ ২,৫০০ গচ্ছপুলি প্ৰতি হেক্টেৰত এপ্রিল-জুন মাহৰ সময়ত, জি পি এছত চিহ্নিতকৰণ, নিকোৱা, খালী ঠাই পূৰণ
চতুৰ্থ বছৰ	অনুৰূপ পৰিচৰ্যা।
পঞ্চম বছৰ	অনুৰূপ পৰিচৰ্যা।
ষষ্ঠ বছৰ	অনুৰূপ পৰিচৰ্যা।
সপ্তম বছৰ আৰু ক্ৰমে	নিকোৱা, মৰা ঠাল-ঠেঙুলি চাফা কৰা, ফল সংগ্ৰহ কৰা ইত্যাদি।

৪.৫ গচ্ছপুলি প্ৰতিপালন আঁচনি (Nursery)

মণিপুৰ জংগিবকিঙ্গী জে এফ এম চিৰ বাবে গচ্ছপুলি প্ৰতিপালন (Nursery) আঁচনি নিৰ্ভৰ কৰিছে নিম্নোক্ত ধৰণৰ নাৰ্ছাৰীৰ পৰা।

(ক) জে এফ এম চিৰ সদস্যসকলৰ নাৰ্ছাৰী (বিভাগীয় নাৰ্ছাৰীকে ধৰি) তলত সবিশেষ দিয়া হ'ল—
জে এফ এম চিৰ নাৰ্ছাৰী (গচ্ছপুলি প্ৰতিপালন কৰা ঠাই)

মণিপুৰ জংগিবকিঙ্গী জে এফ এম চিৰ নাৰ্ছাৰী সম্পৰ্কত তলৰ তালিকাত সবিশেষ দাঙি ধৰা হ'ল। ইয়াৰ লগত আছে জে এফ এম চিৰ সৈতে জড়িত বিভাগীয় নাৰ্ছাৰীৰ তথ্য—

তালিকা নং- ১১ (ক) : মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির নার্থীসমূহ

নার্থীর স্থান	প্রজাতি	প্রতিপালন বর্ষ	বীজ বোপণ সংখ্যা	মন্তব্য
গাঁৱৰ ভিতৰতে	গমাৰি, টিক, যোঁৰানিম, ভেলকৰ, জামু, অৰ্জুন, বোহেৰা, বাঁহ আদি	২০১৫-১৬	১,২৫,০০০	২০১৬-১৭ত প্ৰয়োজনীয় খালী ঠাইৰ বাবে গচ্ছপুলি দিব
		২০১৬-১৭	২৫,০০০	২০১৭-১৮ৰ প্ৰয়োজনীয় খালী ঠাইৰ বাবে
		২০১৭-১৮	২০,০০০	২০১৮-১৯ৰ প্ৰয়োজনীয় খালী ঠাইৰ বাবে
		২০১৮-১৯	১০,০০০	২০২০-২১ৰ বাবে
		২০২০-২১	৩২,০০০	গচ্ছ কটা ঠাইত বৃক্ষৰোপণ (প্ৰতি বছৰ এক চতুর্থাংশ এলেকা)

৪.৬ প্রতিপালন ব্যৱস্থাপনা আঁচনি— ১০ বছৰ

মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির অধীনত গচ্ছপুলি প্রতিপালন ব্যৱস্থাপনা আঁচনি তলৰ তালিকাত দাঙি ধৰা হ'ল। সম্পূৰ্ণ ১০ বছৰৰ বাবে ইয়াক সামৰি লোৱা হৈছে—

(ক) খৰিৰ বাবে গচ্ছ বোপণ

তালিকা নং— ১২ (ক) মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির খৰিৰ গচ্ছ বোপণ আৰু প্রতিপালন ব্যৱস্থাপনা আঁচনি

বছৰ	প্রতিপালন পৰিচয়া
২০১৭-১৮ৰ পৰা ২০২৬-২৭ লৈন	খৰিৰ গচ্ছ বোপণৰ বাবে কাৰ্য আঁচনি অনুসৰি

(খ) শাল গচ্ছ- এ এন আৰু :

তালিকা নং— ১২ (খ) মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির শাল গচ্ছ- এ এন আৰু বোপণ আৰু প্রতিপালন ব্যৱস্থাপনা আঁচনি

বছৰ	প্রতিপালন পৰিচয়া
প্ৰথমৰ পৰা দশম বছৰ	শাল গচ্ছ- এ এন আৰু বোপণৰ কাৰ্য আঁচনি, শালৰ সৈতে আন গচ্ছ

(গ) এন টি এফ পি/ওষধি গচ্ছ

তালিকা নং— ১২ (গ) মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির এন টি এফ পি/ওষধি গচ্ছ বৃক্ষৰোপণ, প্রতিপালন ব্যৱস্থাপনা আঁচনি

বছৰ	প্রতিপালন পৰিচয়া
প্ৰথমৰ পৰা সপ্তম বছৰ আৰু ত্ৰিমে	খণ্ড খণ্ডকৈ কাৰ্তবিহীন বনাঞ্চল উৎপাদনৰ আঁচনি

৪.৭ অন্যান্য কার্যব্যরস্থা আঁচনি

মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এম চির বাবে যুগ্মতোরা অন্যান্য কার্যব্যরস্থা আঁচনি উল্লেখ করা হ'ল—

তালিকা নং— ১৩ : মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির অন্যান্য ব্যবস্থাপনা আঁচনি

কার্যব্যরস্থা	প্রয়োজন আছে/নাই	দায়িত্বভার	মাহ/বছর	এলেকা (হেক্টের)
তেনে পরিকল্পনা নাই	—	—	—	—

(উৎস : প্র-পত্র-৩, তালিকা নং- ৩.১৩/সমুদায়ৰ সদস্য তথা বন বিভাগৰে আলোচনামৰ্মে)

৫ ফলাফলৰ সন্তারনা

এই উপ-খণ্ডটোত মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির সদস্যসকলে প্রহণ করা বন সংরক্ষণ ব্যবস্থাপনাৰ ফলত পাৰ পৰা লাভালাভ আৰু পাৰম্পৰিক ব্যৱহাৰিক স্বত্ব লাভৰ বাবে সহযোগিতা (বিতৰণ) ব্যবস্থাপনা সম্পর্কে আলোচিত হৈছে—

৫.১ কাঠ আৰু ঘাঁঠ-বন সন্দৰ্ভত ফলাফলৰ সন্তারনা —

মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির ফলাফলৰ সন্তারনা সম্পৰ্কত নিম্নোক্ত তালিকা প্রস্তুত কৰা হ'ল। বনাধ্বল বিকাশ আঁচনিৰ অধীনত জে এফ এম চির সদস্যসকলে লোৱা বন সংরক্ষণ ব্যবস্থাপনাৰ পৰা উল্লেখ কৰা ধৰণে সন্তারিত ফলাফলৰ তালিকা—

তালিকা নং— ১৪ : মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির সদস্যসকলে বন সংরক্ষণৰ বাবে লোৱা ব্যবস্থাবলীৰ সন্তারিত ফলাফল—

সামগ্ৰী তালিকা	মাহ	বছৰ (উল্লিখিত)	পৰিমাণ
খৰি	বছৰজুৰি	২০২০-২১	বছৰি ২ কুইণ্টল/প্রতিঘৰ
গৃহ নিৰ্মাণৰ বাবে কাঠ	বছৰজুৰি	২০২৫-২৬	বছৰি ২-৩ ডালকৈ/প্রতিঘৰ
অন্য কাৰ্য সম্পাদনৰ বাবে সৰু কাঠ	বছৰজুৰি	২০২৫-২৬	বছৰি ৬-৭ ডাল/প্রতিঘৰ
বাঁহ	বছৰজুৰি	২০১৭-১৮ৰ পৰা	১০০ ডাল
এন টি এফ পি	জুন-জুলাই	২০২১-২২ৰ পৰা	১ এম টি
মজুৰি	বৃক্ষৰোপণ আৰু নিকাকৰণৰ সময়ত	২০১৬-১৭ৰ পৰাই	—
জুই খৰি সংগ্ৰহ	১২০/হেক্টেৰ বছৰি নৱেম্বৰ-ডিচেম্বৰ	২০২১ৰ পৰা	—

(উৎস : প্র-পত্র-৩, তালিকা নং- ৩.১৪/সমুদায়ৰ সদস্য তথা বন বিভাগৰে আলোচনামৰ্মে)

৫.২ সহযোগিতা (বিতৰণ) ব্যবস্থাপনা—

মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির সদস্যসকলৰ মাজত ফলাফল সহযোগিতা (বিতৰণ) ব্যবস্থাপনাৰ ধৰণ উল্লেখ কৰা হ'ল—

তালিকা নং— ১৫ : মণিপুর জংগিরকিল্লা জে এফ এম চির বাবে ফলাফল সহযোগিতা ব্যবস্থাপনা

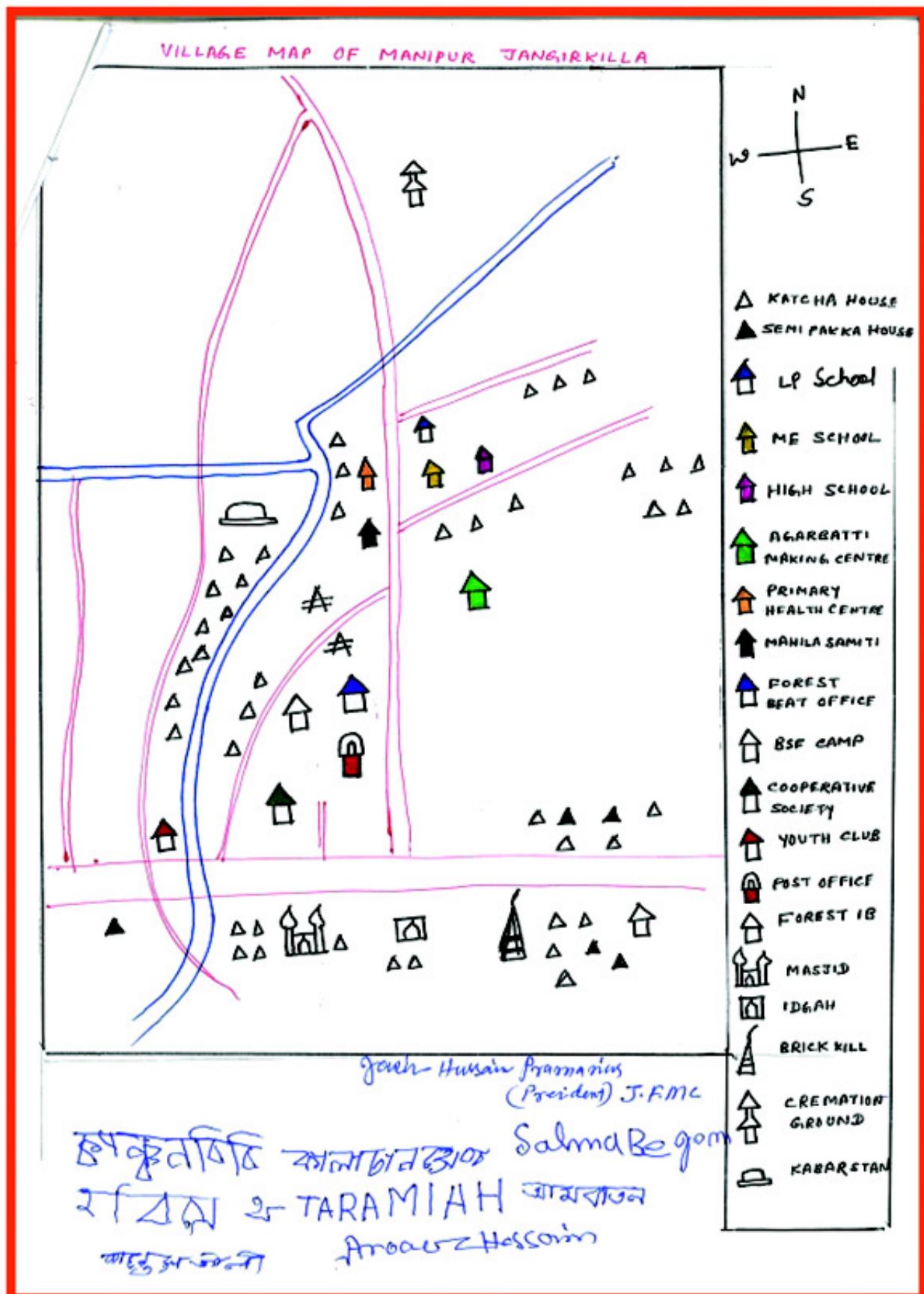
প্রক্ৰিয়া	উৎপাদিত সামগ্ৰী
সমানভাৱে উপভোগ কৰিব	এন টি এফ পি, শাল, খৰি (ৰাজহ)
সদস্যসকলে মুকলিভাৱে সংগ্ৰহ কৰিব	খৰি
অন্যান্য প্রক্ৰিয়া	এন টি এফ পি সামগ্ৰীৰ প্ৰসংস্কৰণ

অতিরিক্ত সূচীৰ তালিকা

অতিরিক্ত অনুসূচী সংখ্যা	শিরোনাম
১	মানচিত্ৰ গাঁৱৰ মানচিত্ৰ গাঁৱৰ সামাজিক মানচিত্ৰ গাঁৱৰ সম্পদৰাজিৰ মানচিত্ৰ
২	গাঁওবাসীয়ে ব্যৱহাৰ কৰা মাটিৰ মানচিত্ৰ (GIS)
৩	পি আৰ এ অনুশীলন
	সামাজিক তথ্য নিৰূপণ সম্পদৰ ক্ৰম তালিকা সময় নিৰ্ধাৰিত পৰ্যালোচনা ধনু সম্পকীয় জীৱিকা ভেন চিত্ৰ চপাটি চিত্ৰ সম্পত্তিৰ শ্ৰেণীবদ্ধকৰণ আৰু ই পি এ
৪	ফটো
৫	জে এফ এম টি সদস্যৰ তালিকা
৬	সম্পূৰ্ণ তালিকা (প্ৰগতি-১ৰ পৰা ৪লৈ) তালিকা সংখ্যা ১-৩৭

অতিরিক্ত অনুসূচি- ১

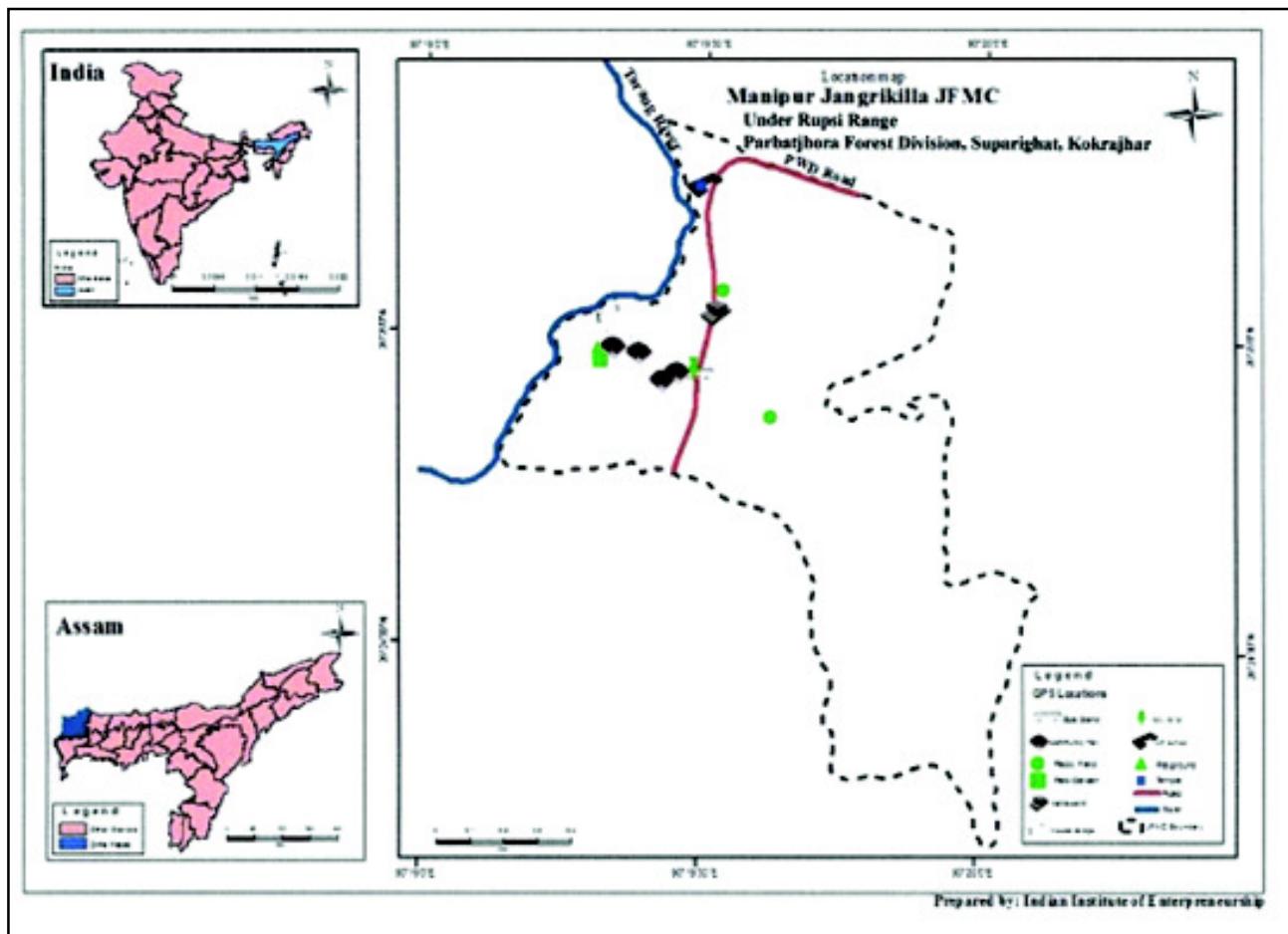
সামাজিক মানচিত্র



সম্পদৰাজিৰ মানচিত্ৰ



অতিরিক্ত অনুসূচি- ২



Resource Map

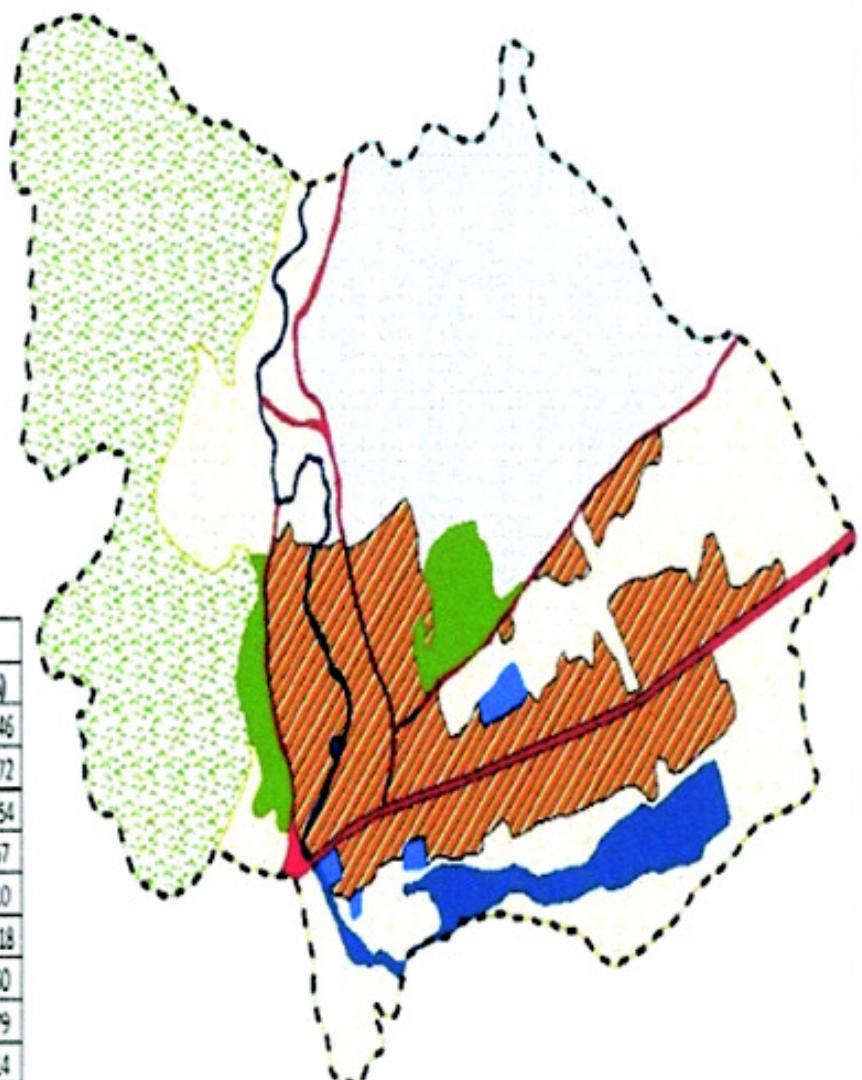
Manipur Jangirkilla JFMC
Under Rupsi Range
Parbatjhora Forest Division, Suparighat
Kokrajhar



Legend

JFMC Boundary

Legend	Category	Area	
		(Ha.)	(%)
	Firewood Plantation	51.93	25.46
	Forest Degraded	46.34	22.72
	Paddy Field	52.10	25.54
	Pond	115	0.57
	Road	4.29	2.10
	Settlement Area	35.04	17.18
	Stream	102	0.50
	Tree Clad Area	5.70	2.79
	Waterbody	6.40	3.14
	Total	203.98	100.00



Source: Google earth Imagery

Prepared by: Indian Institute of Entrepreneurship

অতিরিক্ত অনুসূচি- ৩

পি আৰ এ কাৰ্যব্যৱহাৰ

অংশগ্রহণকাৰীসকলৰ মতামত গ্ৰহণ অনুশীলনৰ স্থান আৰু সময়

অংশগ্রহণকাৰীৰ সংখ্যা	৬০
সময়	১১ এ এম, ১০ জুন ২০১৬
স্থান	খেলপথাৰ

তালিকা নং- ৩.১ মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিৰ অধীনস্থ গাঁওখনৰ সবিশেষ তথ্য

ক্রমিক নং	গাঁৱৰ নাম	আৱাস	জনসংখ্যা		
			মুঠ	পুৰুষ	মহিলা
১	মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা	১৩৭	১২৪৫	৭৬১	৪৮৪

উৎস : ক্ষেত্ৰ এলেকা সমীক্ষা

পি আৰ এ অনুশীলনৰ বাবে বিভিন্ন পদ্ধতি ব্যৱহাৰ :

- (ক) সামাজিক মানচিত্ৰ
- (খ) সম্পদৰ শ্ৰেণীবদ্ধকৰণ
- (গ) নিৰ্ধাৰিত সময়সূচীৰ পৰ্যালোচনা
- (ঘ) ঝাতু সংযোজিত কৰ্মৰাজিৰ পৰ্যালোচনা
- (ঙ) চপাটি চিত্ৰ

৩.১ সামাজিক মানচিত্ৰ

সামাজিক মানচিত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে দক্ষিণ হাতীবান্ধা জে এফ এম চিৰ আৰ্থ-সামাজিক দিশসমূহৰ সম্পর্কত বাস্তৱ স্থিতিৰ পৰ্যালোচনাৰ বাবে। ইয়াত আৱাসীসকলৰ ভূমিস্থৰ ধৰণ, স্থানীয় বিদ্যালয়ৰ সংখ্যা, সামাজিক আন্তঃগাঁথনি আৰু আৱাসীসকলৰ ধৰ্মীয় বিশ্বাস আদি সামৰি লোৱা হৈছে। এই এলেকাৰ বনাঞ্চলৰ সুৰক্ষা আৰু বৃদ্ধিৰ বাবে জনসমুদায়টোৰ মাজত সজাগতা সৃষ্টি কৰাৰ উদ্দেশ্যে ক্ষেত্ৰ অধ্যয়নকাৰী দলে প্ৰচেষ্টা হাতত লয়। গাঁওখনৰ সমুদায় প্ৰেক্ষাগৃহত আয়োজন কৰা পি আৰ এ অনুশীলন প্ৰক্ৰিয়াত গাঁওখনৰ সকলো আৱাসীয়ে অংশগ্রহণ কৰে। অংশগ্রহণকাৰী সদস্যসকলে এই পি আৰ এ প্ৰক্ৰিয়াত উৎসাহজনকভাৱে অংশগ্রহণ কৰা দেখা যায়।

সামাজিক আৰু সম্পদৰাজিৰ মানচিত্ৰ প্ৰস্তুতকৰণৰ বাবে গাঁওখনৰ সামগ্ৰিক দিশ সামৰি লোৱাত গাঁওবাসীৰ সহায় লোৱা হয়। এই মানচিত্ৰ প্ৰস্তুতকৰণত গাঁওবাসীয়ে স্বতঃস্ফূর্তভাৱে সহযোগ কৰে। সকলো গাঁওবাসীয়ে মানচিত্ৰত দেখুওৱা নিজৰ নিজৰ আৱাসসমূহ চিনান্ত কৰিবলৈ সক্ষম হয়। মানচিত্ৰ প্ৰস্তুত কৰাৰ পাছত ক্ষেত্ৰ অধ্যয়নকাৰী দলটোৱে আৱাসসমূহৰ বিতং তথ্য, যেনে— সম্পূৰ্ণ পকী ঘৰ, আধা কেঁচা-আধা পকী, ইন্দিৰা আৱাস যোজনাৰ ঘৰ আৰু সম্পূৰ্ণ কেঁচা ঘৰৰ তথ্য সংগ্ৰহ কৰে।

তালিকা নং ৩.২ গাঁরৰ সবিশেষ তথ্য

সামাজিক তথ্য	গাঁও	মণিপুর জংগিৰকিলা
	মুঠ জনসংখ্যা	১২৪৫
	পুৰুষ	৭৬১
	মহিলা	৪৮৪
	মুঠ আৱাস	১৩৭
	আধা পকী ঘৰ	১২
	পকী ঘৰৰ সংখ্যা	০
	আই এ ৰাই আৱাস	০
	দলং	১
	জান	১
	নদী	০
	পি এইচ ই	০
	পি এইচ চি	১
	ট্ৰেন্সফৰ্মাৰ	০
	সমুদায় প্ৰেক্ষাগৃহ	০
	প্ৰাথমিক বিদ্যালয়	১
	মাধ্যমিক বিদ্যালয়	১
	হাইস্কুল	১
	অংগনৱাড়ী কেন্দ্ৰ	০
	বন বিভাগৰ পৰিদৰ্শন বঙ্গলা	১
	সমবায় সংঘ	১
	যুৱক সংঘ	১
	মহিলা সমিতি	১
	আগবংশিকী প্ৰস্তুত কেন্দ্ৰ	১
	ফৰেষ্ট বিট অফিচ	১
	বি এছ এফ কেম্প	১
	ডাকঘৰ	১
	মছজিদ	১
	ঈদগাহ	১
	কৰৰস্থান	১
	শ্মশান	১

সামাজিক মানচিত্রত প্রাপ্তি

- ◆ অংশগ্রহণকাৰীসকলে সামাজিক মানচিত্রত গাঁওখনৰ ১৩৭টা আৱাস চিনাঙ্ক কৰিছে। যাৰ ভিতৰত ১২টা আধা কেঁচা ঘৰ।
- ◆ আৱাসী এলেকাটোৱ শ্ৰেণী বিভাজিত ঘৰসমূহৰ বাদে আন গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান, যেনে— সমুদায় প্ৰেক্ষাগৃহ, বিদ্যালয়, খেলপথাৰ, জান, কুঁৱা, মথাউৰি, সৰু বাঞ্চ, দমকল আৰু দলং আদিও বেখাংকিত কৰা হৈছে।
- ◆ গাঁওখনত খোৱাপানী তথা দৈনন্দিত ব্যৱহাৰত পানীৰ মূল উৎস হৈছে— ব্যক্তিগত কুঁৱা।
- ◆ বিদ্যালয় পৰ্যায়ৰ শিক্ষা ব্যৱস্থা সন্তোষজনক, কিয়নো গাঁওখনত প্রাথমিক বিদ্যালয়, মাধ্যমিক বিদ্যালয় আৰু হাইস্কুল পৰ্যায়ৰ বিদ্যালয় আছে। অৱশ্যে গাঁওখনৰ পৰা ৫ কিলোমিটাৰ দূৰত্বত মহাবিদ্যালয়ো আছে।
- ◆ জে এফ এম চি এলেকাৰ আৱাসীসকল মুছলমান সম্পদায়ৰ।

৩.২ সম্পদশালীর শ্রেণীবদ্ধকরণ

সম্পদশালী বা অরস্থাবান ব্যক্তি বা পরিয়ালৰ শ্রেণীবদ্ধকরণৰ বিষয়টো সমুদায়ৰ সদস্যসকলক আৱৰি লোৱা হৈছে আৰু জনসমুদায়টোৰ আৰ্থিক অৱস্থাৰ বিভিন্ন দিশ পৰ্যালোচনা কৰা হৈছে। এই কাৰ্যব্যৱস্থাই স্থানীয় লোকৰ সংঞ্চিষ্ট সংজ্ঞা তথা প্ৰকল্প আঁচনিৰ পৰা লাভান্বিত হোৱা লোকৰ আৰ্থ-সামাজিক শ্রেণীৰ বিশ্লেষণত সহায় কৰিছে আৰু ই লোকসকলৰ অৰ্থনৈতিক স্থিতি নিৰূপণ কৰিছে। তলত উল্লেখ কৰা বৈশিষ্ট্যসমূহৰ সহায়ত লোকসকলৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থাৰ শ্রেণীবদ্ধকরণ কৰা হয়।

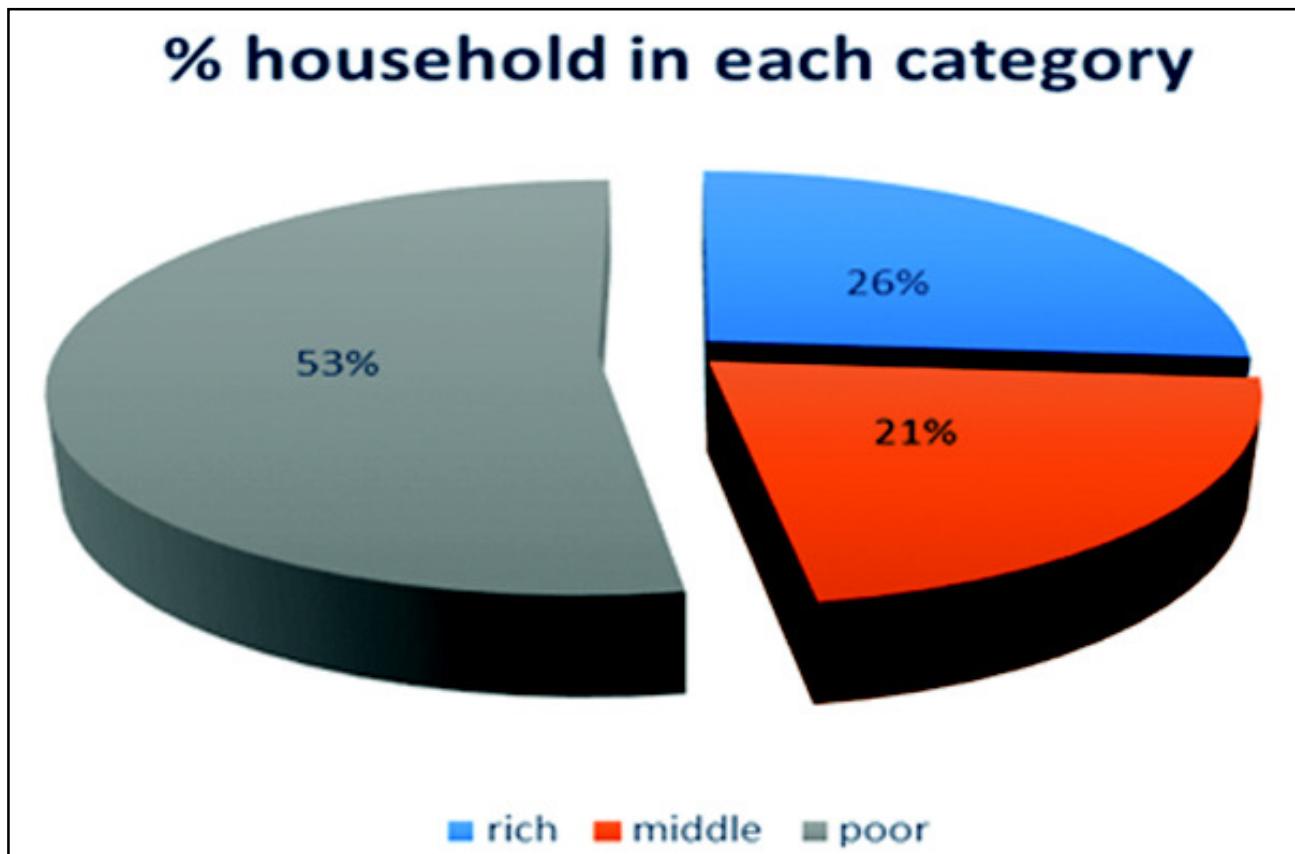
(ক) গাঁওখন ভূমি স্বত্ৰ

(খ) বৃত্তি

(গ) ঘৰৰ ধৰণ

গাঁওখনৰ প্রায় ৫৩ শতাংশ লোক দুখীয়া শ্রেণীৰ। প্রায় ২১ শতাংশ মধ্যম স্তৰৰ হিচাপে চিহ্নিত হৈছে। আনহাতে ২৬ শতাংশ লোক ধনিক শ্রেণীৰ। দুখীয়া লোকসকল দিন মজুৰি কৰি জীৱন নিৰ্বাহ কৰে যদিও কেতিয়াৰা তেওঁলোকে আনৰ মাটি আধিলে লয়। ধনিক শ্রেণীৰ লোকসকলৰ মাজত ভূমিৰ স্বত্বাধিকাৰ থকাসকলকো সামৰি লোৱা হৈছে।

চিত্ৰ : ৩.১ : সম্পদশালীৰ শ্রেণীবদ্ধকরণ



৩.৩ নিৰ্ধাৰিত সময়সূচীৰ পৰ্যালোচনা

গাঁওখনৰ বিগত সময়ত গুৰুত্বপূৰ্ণ তথা কোনো ঐতিহাসিক ঘটনাৰলীৰ তথ্য পৰ্যালোচনাৰ বাবে এই সমীক্ষা চলোৱা হয়। সমীক্ষকৰ দলটোৱে গাঁওখনৰ মূৰৰী, বয়োজ্যেষ্ঠ নাগৰিক আৰু কিছুমান যুৱকৰ সৈতে আলোচনা কৰি সেই সময়ৰ পৰিস্থিতি আৰু ঘটনাক্ৰমৰ সৈতে কেনেদৰে কাৰ্যব্যৱস্থা হাতত লৈছিল তথা সেই ঘটনাক্ৰমৰ পৰা তেওঁলোকৰ জীৱনত কি কি প্ৰভাৱ পৰিছিল লগতে গাঁওখনৰ বিকাশত কি অগ্ৰগতি লাভ কৰিলে, তাৰ পৰ্যালোচনা কৰে। আমাৰ এই পৰ্যালোচনাই নিম্নোক্ত তালিকাৰ বিশ্লেষণ কৰিছে।

তালিকা নং ৩.৩ সময়সূচীর পর্যালোচনা

বছর	ষট্টনক্রম	প্রকৃতি/ধরণ
১৫৯১-১৬৬৩	মির্জুমলাৰ সময়তে অপ্তলটোত মথাউৰি নিৰ্মাণ হৈছিল	গঠনমূলক
১৯৬০	ফৰেষ্ট বিট অফিচ স্থাপন	গঠনমূলক
১৯৭০	মাকবিৰোৱা জামে মছিজিদ	নিৰ্মাণ
১৯৭২	সমবায় সমিতি	গঠন
১৯৮৩	মহিলা সমিতি	গঠন
১৯৯৫	জনস্বাস্থ্য কেন্দ্ৰ	গঠন
১৯৯৮	অপৰাপা যুৱক সংঘ	গঠনমূলক
২০০১	ডি আৰ ডি এৰ দ্বাৰা বৃক্ষৰোপণ	কাৰ্যব্যৱস্থা গ্ৰহণ
২০০৩	বন উন্নয়ন সংস্থাৰ দ্বাৰা বৃক্ষৰোপণ	কাৰ্যব্যৱস্থা গ্ৰহণ

৩.৪ খাতু সম্বন্ধীয় জীৱিকা প্রণালীৰ আহিৰ প্ৰস্তুত

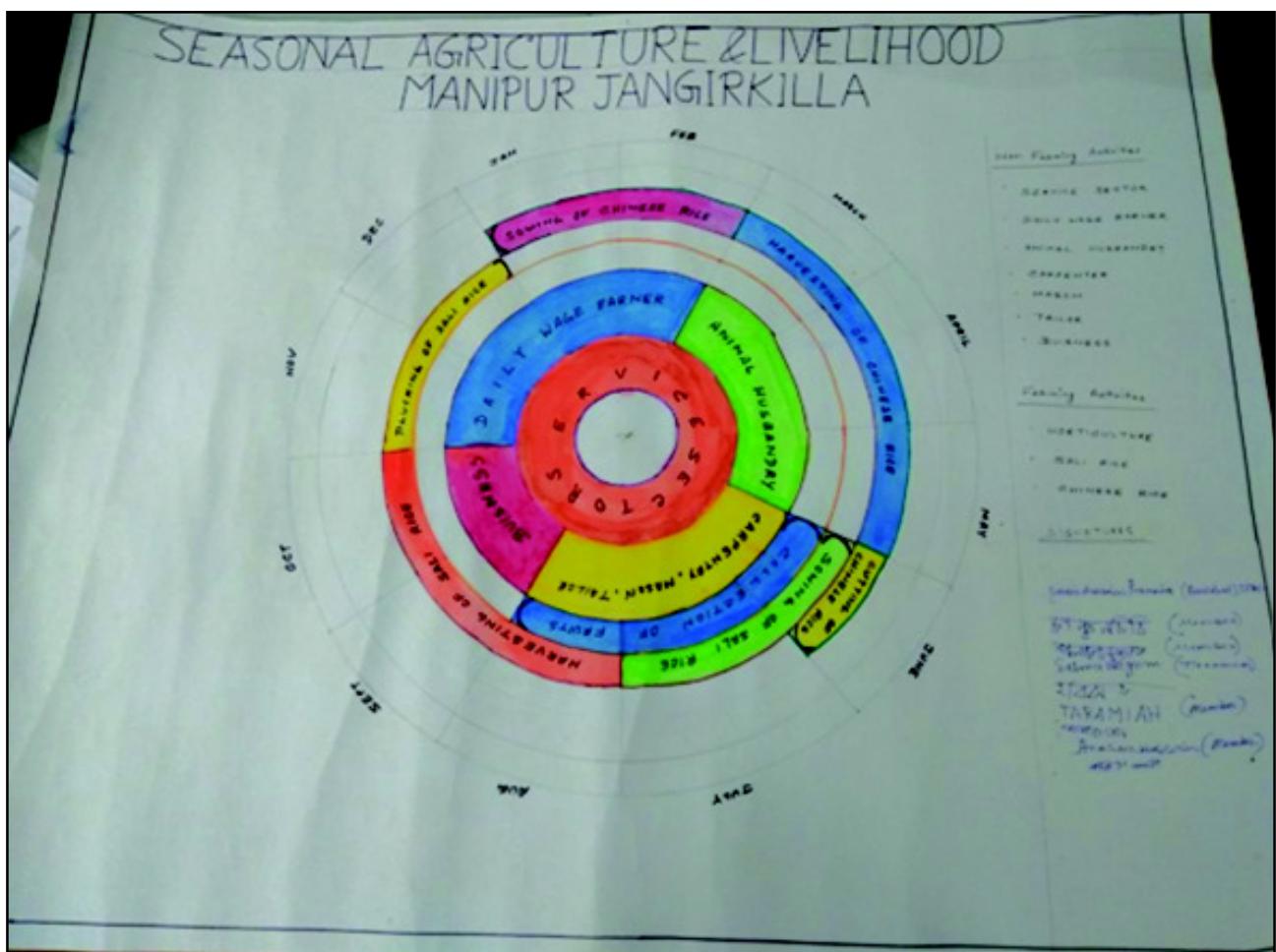
গাঁওখনৰ স্থানীয় লোকে খাতু সম্পৰ্কীয় জীৱিকা সন্দৰ্ভত যুগ্মতাই উলিওৱা তথ্যসমূহৰ পৰা সমুদায়টোৰ খাতুভিত্তিক জীৱিকা আৰু সময়কালৰ প্ৰকৃত তথ্য আৰু ইয়াৰ লগত জড়িত স্পৰ্শকাতৰ বিষয়সমূহ সংগ্ৰহত সহায় কৰিছে। এইক্ষেত্ৰত সমূহীয়া আলোচনাত তথ্যৰ পুনৰীকৃত সহায় কৰিছে। এই খাতুভিত্তিক কৰ্মৰাজি বাস্তৱ পৰিস্থিতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি গাঁওবাসীয়ে নিজৰ আৰ্থ-সামাজিক উন্নয়নৰ অগ্ৰাধিকাৰেৰে জীৱিকাৰ পাতনি মেলিছিল। অৱশ্যে খাতু কালৰ পৰিৱৰ্তন সম্পৰ্কত সাধাৰণ প্ৰাফ তালিকা প্ৰস্তুত কৰিব পৰা যায়। খাতু কালৰ গোটেই পৰিক্ৰমাটোক বছৰটোৰ বিভিন্ন পৰিস্থিতিৰ পৰ্যালোচনাৰ বাবে এখন কেলেঞ্চাৰতো সামৰি ল'ব পৰা যায়। খাতু কালৰ বিভিন্ন পার্থক্যসমূহৰ ভিতৰত— বৰষুণৰ পৰিমাণ, কৃষি উৎপাদনৰ স্থিতি, শ্ৰমিকৰ চাহিদা, মজুৰিপ্ৰাপ্ত শ্ৰমিকৰ উপলব্ধতা, শ্ৰমিকৰ পৰিব্ৰাজন ঘটা, ৰোগৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱ ঘটা, ব্যয়ৰ পৰিমাণ ইত্যাদি সামৰি ল'ব পৰা যায়। একেদেৱে গাঁওখনৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ আৰ্থ-সামাজিক-সাংস্কৃতিক সময় যেনে— উৎসৱ আদিও ৰেখাচিত্ৰত অংকন কৰিব পৰা যায়।

খাতুজনিত এই আহিত ঘাইকৈ বিভিন্ন কৃষিজাত বৈশিষ্ট্যক সামৰি লোৱা হয়। এই আহিৰ প্ৰস্তুতৰ সময়ত আমি বিভিন্ন কৃষিকৰ্ম আৰু মূলতং তিনিটা কৃষিজাত কৰ্মৰ সময়ক সামৰি লৈছোঁ। যাৰ ভিতৰত বছৰটোৰ বিভিন্ন খেতিৰ বীজ ৰোপণ, কটা সময় আৰু ফচল চপোৱা সময়ক সামৰি লোৱা হয়। এই খাতুজনিত আহিত পৰা দেখা গৈছে যে গাঁওখনত মূলতং খেতি হিচাপে তামোল, হালধি, আদা, আনাৰস, কল আদি উৎপাদিত হয়।

তালিকা নং ৩.৪ ঝাতুজনিত খেতির (কর্মবাজি) ধরণ

কৃষি শস্য	বীজ বোপণ	ফচল	শস্য চপোরা
শালিধান	জুন-জুলাই	আগস্ট-অক্টোবর	নরেশ্বর-ডিচেম্বর
চাইনিজ, আহ, বরো	জানুয়ারী-ফেব্রুয়ারী	মার্চ-মে'	জুন
চাকরি খণ্ড		গোটেই বছৰজুৰি	
দিন হাজিৰা		গোটেই বছৰজুৰি	
অকৃষি খণ্ড			
পশুপালন			
কাঠমিস্তী		গোটেই বছৰজুৰি	
চিলাই			
ৰাজমিস্তী			
দিন হাজিৰা		গোটেই বছৰজুৰি	

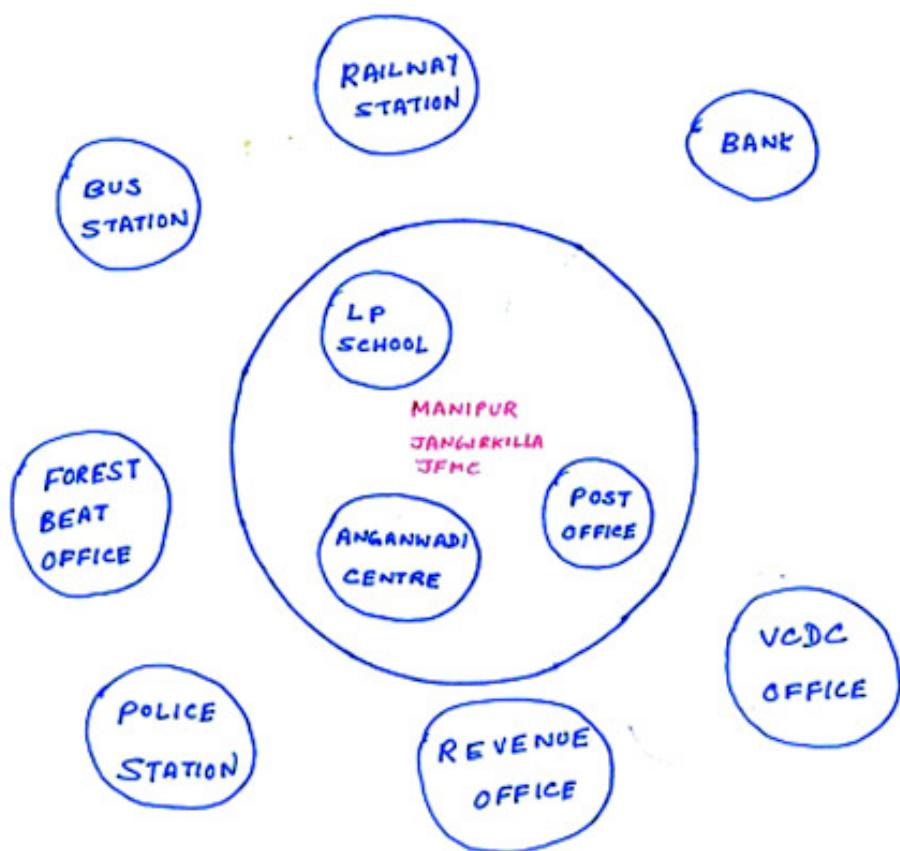
তালিকা নং ৩.৪ ঝাতুজনিত খেতির (কর্মবাজি) ধরণ



শিকনি ০

- ◆ গাঁওখনত ছেপ্টেন্সৰ পৰা মাৰ্চ মাহলৈ পানীৰ উপলক্ষ্তা তেনেই সীমিত হেতুকে এই সময়ছোৱাত কৃষিজ্ঞাত উৎপাদন যথেষ্ট কম।

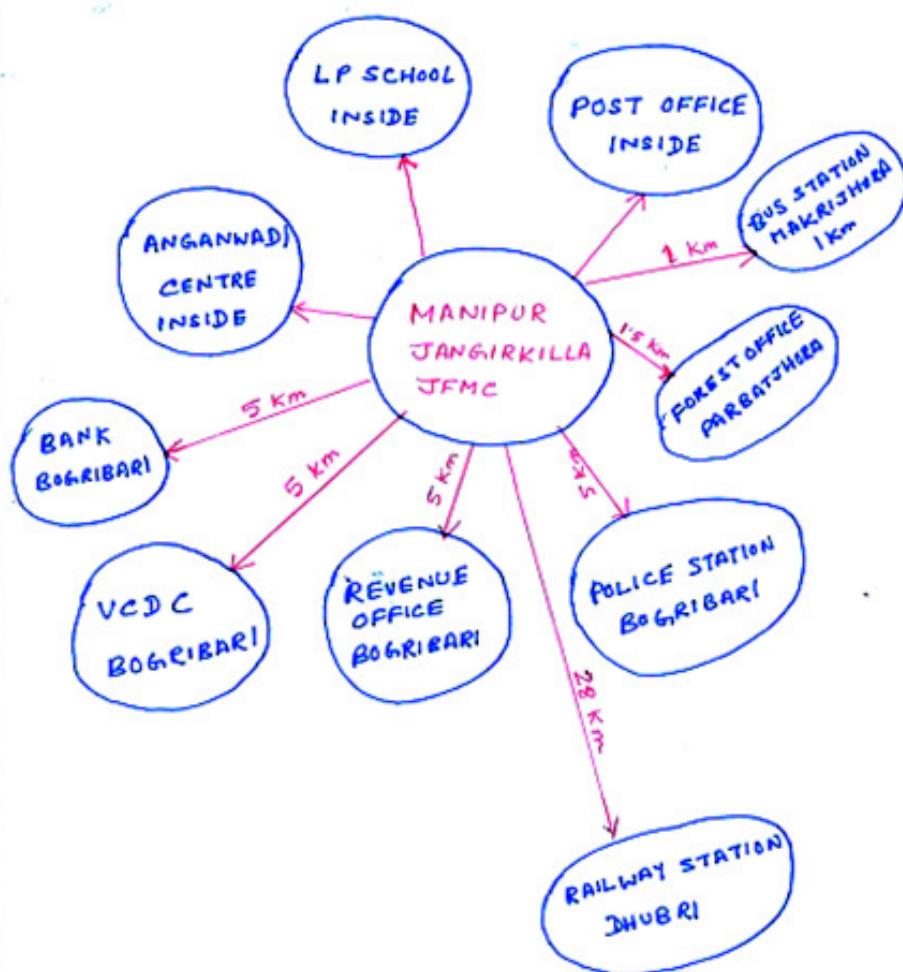
VENN DIAGRAM OF MANIPUR JANGIRKILLA JFMC



Jawid Hussain Arain (President) J.F.M.C

কান্দুলিমি ক্যান্টিন বাজার
TARA MIAH
Salma Begum TARA MIAH
২৫১.১৮ আমরাজন
Ansar Hossain

CHAPATTI DIAGRAM OF MANIPUR JANGIRKILLA JFMC



Jakir Hussain Promanee (President) JFMC

জাকির হুসেইন প্রমাণী মানিপুর জিএফএমসি Salma Begum আমরা মন

TARA MIAH *americaholic.com* মাস্টিষ্য মেলি

Potential Livelihood Activities	Livestock (A)	Beekeeping (B)	Sapiculture (C)	Masonry (D)	Electrician (E)	Driving (F)	Horticulture (G)	Carpentry (H)			
	X	X	D	A	A	A	A	X			
Livestock (A)	X	X	D	A	A	A	A	X			7 1st
Beekeeping (B)		X	C	B	B	B	B	B			5 3rd
Sapiculture (C)			X	C	C	C	C	C			6 2nd
Masonry (D)				X	D	D	D	D			4 4th
Electrician (E)					X	F	G	H			0 1st
Driving (F)						X	G	F			1 6th
Horticulture (G)							X	G			3 5th
Carpentry (H)								X			2 4th

Signature of Villagers.

Jasim Hussain Planning (President) J-FMC
 Salma Begum - Amader Hossain
 প্রকল্প মিতি কল্যান পরিদ্বোগ
 ইফতার ২৫ TARAMIAH আমুরাজন পালকুমুর

ইপি এবং কার্য প্রণালী

Priority Matrix Ranking of Manipur Jangirkilla JFMC for Entry Point Activities

Entry Point Activities	Community Hall (A)	Drinking water (B)	Fishery (C)	Nursery (D)	Electricity (E)	Road (F)	Sanitation (G)	Dairy (H)	Marker	Priority
Community Hall (A)	X	B	C	A	A	A	A	X		5 3
Drinking water (B)	X	C	B	B	B	B	B	B		6 2
Fishery / Fishery Breeding Center (C)	+ +	C	C	C	C	C	C			7 1
Nursery (D)			X	E	F	D	D			2 5*
Electricity (E)				X	E	E	E			4 4
Road (F)					X	G	H			1 6
Sanitation (G)						X	H			1 6*
Dairy farm (H)							X			2 6

Jairin Hussain Pramod (President) J.F.M.C

কোকুনচিদি কল্যান বোর্ড সম্পর্কের মধ্যে Salma Begum - Anoosh Hossain
জ্ঞান প্রসারণ কর্মসূচির মধ্যে TARAMIAH জ্ঞান প্রসারণ

অতিরিক্ত সূচী— ৮ ফটো



পি আৰ এৰ অনুশীলন



চৰণীয়া পথাৰ



পি আর এ অনুশীলনৰ পাছত গাঁওবাসীৰ সৈতে

List of Village Dev. Fund.

Executive Committee

Manipur Tongdorkhola T.F.M.C.

১.	বার্ফকুন ইচলাই প্রক্ষেপণ →	মন্দিরগু
২.	(মাঝে) গোধো পাহুঁচ →	মন্দিরগু
৩.	(মাঝে) মানুষন আৰাম →	মন্দিরগু
৪.	" তোকা প্রতিষ্ঠা —	"
৫.	(কু) মোসে প্রতিষ্ঠা —	"
৬.	(মাঝে) বালিশন প্রতি —	"
৭.	" মানুষন অৱালী —	"
৮.	" অৱালী অৱালী —	"
৯.	" চুম্বুৰ অৱালী —	"
১০.	" মানুষন বিপি —	মন্দিরগু
১১.	" গোড়াগুৰু বিপি —	"
১২.	" টেলেলেমান বিপি —	"
১৩.	(পুরী) দিপক কুঁকু—পানী —	মন্দিরগু
১৪.	(পুরী) অগুঁড়ক গুণাগুণি —	মন্দিরগু
১৫.	" লাল গুঁড়—পিতি —	মন্দিরগু

Abdus Sattar Miah
21/5/09

Subash Chandra
Tongdorkhola T.F.M.C.
P.D. A. Dabubch

অতিরিক্ত সূচী— ৬ (বেকর্ড- ১)

তালিকা নং- ১ : গাঁৰৰ মূল তথ্য

তালিকা নং- ১ : জে এফ এম চিৰ মূল তথ্য

ক্রমিক নং	জে এফ এম চিৰ নাম	প্রতিষ্ঠা বর্ষ	কার্যবাহী কমিটিৰ সদস্য সংখ্যা	সভাপত্ৰিব নাম	সম্পাদকৰণ নাম	টি টি এফ বিভিন্ন স্থিতি	বৰঙগি প্রাণি পৰিয়াল/প্রাণি ব্যক্তি	সামাজিক বেঙ্গ ব্যবহাৰ হৈছে/নাই	বিশেষ প্রাণী ওপৰত মাস্তুৱা	আৰ এফ আ'ব সংযোগ- শেলী বিভাগ (%)
১	মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা	২০১৫	১৫	জাকিৰ হুছেইন পৰমানিক	বাবুল চন্দ্ৰ দাস			হৈছে		

তালিকা নং- ২ : জনসংখ্যাৰ তথ্য

তালিকা নং- ২ : প্ৰকল্প গাঁৰত জনবিন্যাসৰ স্থিতি

ক্রমিক নং	গাঁৰৰ নাম	আৰাসৰ সংখ্যা	অন্যান্য পিছপৰা শ্ৰেণীৰ		সংখ্যালঘু		মুঠ জনসংখ্যা
			পুৰুষ	মহিলা	পুৰুষ	মহিলা	
১	মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা	১৩৭	১৫	৯	৭৪৬	৪৭৫	১২৪৫

উৎস : ক্ষেত্ৰ সমীক্ষাৰ প্ৰতিবেদন

তালিকা- ৩ : ভূমি স্বত্ত্বাধিকাৰীৰ তথ্যৰ ভিত্তিত গাঁৰৰ কৃষকৰ শ্ৰেণী বিভক্তিকৰণ

তালিকা- ৩ : ভূমি স্বত্ত্বাধিকাৰীৰ তথ্যৰ ভিত্তিত গাঁৰৰ কৃষকৰ শ্ৰেণী বিভক্তিকৰণ

ক্রমিক নং	গাঁৰৰ নাম	ভূমি স্বত্ত্বাধিকাৰ হিচাপত কৃষকৰ বৰ্ণনা					সৰ্বমুঠ
		বহুল পৰিসৰৰ খেতিয়ক > ১০ হেক্টৰ	ক্ষুদ্ৰ খেতিয়ক ৫০ে পৰা ১০ হেক্টৰ	সাধাৰণ খেতিয়কৰ পৰিয়াল < ৫ হেক্টৰ	ভূমিহীন		
১	মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা	০	০	৫	১৩২	১৩৭	

তালিকা- ৪ : পশুধনৰ সংখ্যা

তালিকা- ৪ : পশুধনৰ সংখ্যা

গাঁৰৰ নাম	গাঁৰৰ পশুধনৰ সংখ্যা									
	গৰু	ম'হ	ছাগলী	ভেঁৰা	বলধ	উট	গাহৰি	কুকুৰা	হাঁহ	মুঠ
মণিপুৰ জংগিৰকিল্লা	১০৭	নাই	১০৭	নাই	১৯	নাই	নাই	৩২২	১৬৬	৭২১

তালিকা- ৫ : গাঁরের আন্তঃগাঁথনি

ক্রঃ নং	আন্তঃগাঁথনি	স্থান	গাঁরের পরা দূরত্ব	বর্তমান অবস্থা
১	ঘাইপথ	৩১নং বাস্তীয় ঘাইপথ	গাঁওখনত সংলগ্ন	ভাল
২	বিদ্যুৎ	বিলাসীপারা	১৫ কিঃমিঃ	বেয়া
৩	বন্ধন গেছুর সংযোগ	বিলাসীপারা	১৫ কিঃমিঃ	বেয়া
৪	যাতায়াত ব্যৱস্থা	মাকবিবোৰা	১ কিঃমিঃ	ভাল
৫	প্রাথমিক স্বাস্থ্যকেন্দ্র	মাকবিবোৰা	১ কিঃমিঃ	বেয়া
৬	বিদ্যালয়	মণিপুর জংগিৰকিল্লা		ভাল
৭	ডাকঘর	মণিপুর জংগিৰকিল্লা		ভাল
৮	বেংক	বগৰীবাৰী	৫ কিঃমিঃ	ভাল
৯	অংগনৱাড়ী কেন্দ্র	মণিপুর জংগিৰকিল্লা		বেয়া
১০	গাঁও উন্নয়ন পৰিষদ	বগৰীবাৰী	৫ কিঃমিঃ	ভাল
১১	ৰাজহ কার্যালয়	বগৰীবাৰী	৫ কিঃমিঃ	ভাল
১২	আৰক্ষী কার্যালয়	বগৰীবাৰী	৫ কিঃমিঃ	ভাল
১৩	ফৰেষ্ট বিট অফিচ	পৰ্বতৰোৰা	১.৫ কিঃমিঃ	ভাল
১৪	বাছুৰ সুবিধা	মাকবিবোৰা	১ কিঃমিঃ	ভাল
১৫	বেল ষ্টেচন	ধূৰুৰী	২৮ কিঃমিঃ	ভাল
১৬	খোৱাপানী	মণিপুর জংগিৰকিল্লা		বেয়া
১৭	জিলা মুখ্যালয়	ধূৰুৰী	২৮ কিঃমিঃ	ভাল

তালিকা- ৬ : কৃষি শস্য

তালিকা- ৬ : কৃষি শস্য

শস্যের ধৰণ	বৰষুণৰ পানীৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল	
	শস্যের নাম	মাটিকালি (হেক্টের)
খাৰিফ শস্য	শালি ধান, চাইনিজ ধান	৫২.১০
অন্যান্য	শাক-পাচলি, ফলমূল	২০

তালিকা নং- ৭ : মণিপুর জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিত শস্য উৎপাদনৰ প্ৰতিচ্ছবি

তালিকা-৭ : মণিপুর জংগিৰকিল্লা জে এফ এম চিত শস্য উৎপাদনৰ প্ৰতিচ্ছবি

শস্যের ধৰণ	মুঠ উৎপাদন আনুমানিক (কুইটল)	খেতি কৰা পৰিয়ালৰ সংখ্যা	গড় উৎপাদন (কুইটল/প্ৰতি হেক্টের)	কৃষি উৎপাদনৰ মাটি এলেকা (হেক্টের)
ধানখেতি	৯১১.৭৫	২৭	৩৪	৫২.১০

তালিকা নং- ৮ : পশুখাদ্যর উপলব্ধতা

তালিকা নং— ৮ : জে এফ এম চির অধীনত উপলব্ধ পশুখাদ্য

খাদ্যর ধরণ	১ৰ পৰা ৩ মাহ	৩ৰ পৰা ৬ মাহ	> ৬ মাহ
শস্যৰ অৱশিষ্ট		√	
গচৰ পাত		√	
ঝাঁহ-বন			√
সেউজীয়া খাদ্য			√
বনাঞ্চলৰ ঘাঁহনি			√

তালিকা নং- ৯ : গাঁৰৰ পৰা বজাৰৰ অৱস্থান

তালিকা-৯ : গাঁৰৰ পৰা বজাৰৰ অৱস্থান

ক্ৰম কৰাৰ বাবে	অৱস্থান	গাঁৰৰ পৰা দূৰত্ব (কিঃমিঃ)
ৰেচনৰ দোকান	মাকৰিবোৰা	১ কিঃমিঃ
সাম্প্রাহিক বজাৰ	শালবাৰী	৫ কিঃমিঃ
প্ৰধান বজাৰ	গৌৰীপুৰ	২০ কিঃমিঃ
বন নিগমৰ বিক্ৰী কেন্দ্ৰ	নাই	—
টেঁগু পট্টা পি এইচ এ ডি	নাই	—
মাছ বজাৰ	মাকৰিবোৰা	১ কিঃমিঃ
ওষধি গচ সংগ্ৰহ কেন্দ্ৰ	নাই	—
বন নিগমৰ ওষধি গচ সংগ্ৰহ কেন্দ্ৰ	নাই	—

তালিকা নং- ১০ : জলসম্পদৰ সুবিধা

তালিকা নং-১০ত গাঁওখনত উপলব্ধ জলসম্পদৰ সুবিধাৰ বিৱৰণ

জলসম্পদ	সংখ্যা	পানীৰ উপলব্ধতা	ব্যৱহাৰ
জল সংগ্ৰহৰ গাঁথনি	নাই		
দমকল	২০	পৰ্যাপ্ত নহয়, আইৰনযুক্ত পানী	খোৱা
জান	১	পৰ্যাপ্ত নহয়	জনসিথন, পশুপালন
নদী	নাই		

তালিকা নং- ১১ : ইন্দুনৰ ব্যৱহাৰ

তালিকা নং- ১১ত ইন্দুনৰ ব্যৱহাৰ

ইন্দুনৰ ধৰণ	নিৰ্ভৰশীল আৱাসগৃহৰ সংখ্যা	নিৰ্ভৰ হ'বলগীয়া মাহৰ সংখ্যা	সংগ্ৰহৰ উৎস (স্থানীয়ভাৱে, গাঁৰত, বনাঞ্চলত, অন্যান্য)	প্ৰধান/বিকল্প ব্যৱহাৰ
কাঠ খৰি	১৩৭	১২	বনাঞ্চল	প্ৰধান ব্যৱহাৰ
কেৰাচিন	১০	৩	বজাৰ	বিকল্প ব্যৱহাৰ
গোৱৰ গেছ	নাই			
এল পি জি	৭	৬	দায়িত্বপ্রাপ্ত এজেন্সী	বিকল্প ব্যৱহাৰ
বৈদ্যুতিক হিটাৰ	নাই			

সহকাৰী তালিকা

শিক্ষিতৰ হাৰ

ধৰণ	মুঠ জনসংখ্যাৰ শতাংশ
অশিক্ষিত	২৫
মজলীয়া পৰ্যায়লৈ	৩২
দশম শ্ৰেণীলৈ	৫
দশম শ্ৰেণী উত্তীৰ্ণ	৫
দ্বাদশ শ্ৰেণী উত্তীৰ্ণ	২
স্নাতক	৭
শিশু	২৫
মুঠ	১০১

ৰেকৰ্ড-২

জীৱিকাৰ সুযোগ পর্যালোচনা

তালিকা নং— ১২ কৃষি আৰু উদ্যান

তালিকা নং— ১২ত কৃষি আৰু উদ্যান ক্ষেত্ৰৰ তথ্যৰ বিৱৰণ

সীমাবদ্ধতা	কাৰণ	সুযোগ	কাৰ্য আঁচনি
ন্যূনতম উৎপাদন	<ul style="list-style-type: none"> ◆ পৰম্পৰাগত কৃষি পদ্ধতি ◆ বাষিক কেৱল এটা খেতিহে কৰা হয় (শালি ধান) ◆ নগণ্যতম সাৰ আৰু কীট-পতংগ নাশক ব্যৱহাৰ ◆ জলসিঞ্চনৰ ব্যৱস্থাহীনতা ◆ কৃষিগত আন্তঃঁগাঁথনিৰ অভাৱ, আধুনিক যন্ত্ৰপাতি, যেনে— পাৱাৰ টিলাৰ, ট্ৰেক্টৰ আদিৰ অভাৱ। ◆ উচ্চ উৎপাদনমুখী বীজৰ অব্যৱহাৰ 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ উপযুক্ত আৰু নিয়ন্ত্ৰিত কীটনাশকৰ ব্যৱহাৰ। ◆ নতুন তথা আধুনিক প্ৰযুক্তিৰ ব্যৱহাৰ। ◆ সু-সংবন্ধ প্ৰশিক্ষণ আঁচনিৰ কাৰ্যকৰীকৰণ। পৰম্পৰাগত কৃষি কৌশলত গাঁওবাসীৰ দক্ষতা আছে যদিও নতুন কৰ্মদক্ষতাৰ আৱশ্যকতা সময়ৰ আহুন। ◆ উচ্চ উৎপাদনমুখী বীজত ব্যৱহাৰৰ বাবে কাৰ্য আঁচনি। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ট্ৰেক্টৰ চালনৰ প্ৰশিক্ষণ। ◆ কৃষি বিকাশৰ বাবে দক্ষতা বৃদ্ধিৰ কাৰ্য আঁচনি। ◆ উচ্চ উৎপাদনক্ষম শস্যৰ বাবে সাৰ, কীটনাশক ব্যৱহাৰৰ প্ৰশিক্ষণ।
গুদাম আৰু উৎপাদন	<ul style="list-style-type: none"> ◆ উমেহতীয়া গুদামৰ অভাৱ। ◆ বিদ্যুতৰ অভাৱত শীতল পণ্যাগাৰৰ অভাৱ। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ বিক্ৰী নোহোৱা সামগ্ৰী নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ বাবে সংৰক্ষিত কৰাৰ সুবিধা। ◆ চাহিদা বৃদ্ধি পোৱালৈকে উৎপাদিত সামগ্ৰী সংৰক্ষিত কৰি বাখিৰ পাবে। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ আধুনিক টোপোলা নিৰ্মাণ। ◆ সৰবৰাহ আৰু বিতৰণ।
বেচা-কিনা	<ul style="list-style-type: none"> ◆ উৎপাদিত সামগ্ৰীৰ সৰবৰাহৰ বাবে যাতায়াত ব্যৱস্থাৰ অভাৱ। ◆ বজাৰৰ সৈতে প্ৰত্যক্ষ যোগাযোগৰ অভাৱ, মধ্যভোগীৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। ◆ বজাৰ বিপণনৰ বাবে জ্ঞানৰ অভাৱ, পৰম্পৰাগত বিক্ৰী ব্যৱস্থাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ সামগ্ৰী সৰবৰাহৰ সুবিধাজনক যাতায়াত ব্যৱস্থাই ওচৰৰ বজাৰলৈ সামগ্ৰী কঢ়িওৱাত কৃষকক সহায় কৰে। ◆ মধ্যভোগীক আঁতৰ কৰিব পাৰিলৈ বজাৰত অধিক মূল্য লাভ কৰিব পাৰে। ◆ সাম্প্ৰতিক বজাৰৰ পৰিস্থিতি আৰু বজাৰ মূল্যৰ বিষয়ে জ্ঞান আহৰণ কৰিব পাৰে। ◆ অসম আৰু পশ্চিমবঙ্গৰ সীমান্তৰভৰ্তী এলেকাত যিহেতু জে এফ এম টি অৱস্থিত, সেয়েহে কৃষকে তেওঁলোকৰ উৎপাদিত সামগ্ৰী অন্য বাজ্যতো বিক্ৰী কৰিব পাৰে। একেদৰে চু-বুৰীয়া বাস্তু ভূটান অঞ্চলটোৱ পৰা অধিক দূৰত্বত নহয়। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ক্ৰেতা-বিক্ৰেতাৰ মিলন বা বৈঠক।

সীমাবদ্ধতা	কারণ	সুযোগ	কার্য আঁচনি
চৰণীয়া পথাবৰ অভাৱ	◆ প্ৰযোজ্য নহয়।	—	—
পশ্চি খাদ্যৰ উপলব্ধতা	◆ দুৰ্বল বিভীষণ অৱস্থাৰ বাবে বজাৰৰ পৰা পশ্চি খাদ্য ক্ৰয় কৰাত অপাৰগ। ◆ গচ্ছপাত, বনলতা আৰু শস্যৰ অৱশিষ্ট অংশ কেৰল ৩ৰ পৰা ৬ মাহলৈ উপলব্ধ। গোটেই বছৰজুৰি সেউজীয়া পশ্চিমাদ্য পাৰলৈ নাই।	◆ পশ্চিমালনৰ দ্বাৰা অধিক আয়ৰ সুবিধা। ◆ গাঁওবাসীয়ে সহজলভ্যভাৱে পশ্চিমাদ্য লাভ কৰিলে বৈকল্পিক জীৱিকা হিচাপে ল'ব পাৰে।	
পশ্চি চিকিৎসাৰ সুবিধা	◆ কোনো পশ্চি চিকিৎসা কেন্দ্ৰ নাই। ◆ পশ্চিমালনৰ বাবে উপযুক্ত জ্ঞানৰ অভাৱ।	◆ বেমাৰ নিয়ন্ত্ৰণ। ◆ গাইগৰু বা পশ্চিমৰ জীৱনকাল বৃদ্ধি। ◆ এনে ব্যৱস্থাই গাঁওবাসীৰ মাজত সজাগতা বৃদ্ধিৰ লগতে পশ্চিমালনত উদগানি যোগাব।	
দুঁফ উৎপাদন	◆ পশ্চিমাদ্যৰ অভাৱ। ◆ দুঁফ উৎপাদনৰ বাবে পশ্চিমালনৰ বৈজ্ঞানিক জ্ঞানৰ অভাৱ।	◆ দুঁফ উৎপাদনৰ বাবে প্ৰযোজনীয় প্ৰশিক্ষণ গ্ৰহণে দুঁফ উৎপাদনৰ দক্ষতা বৃদ্ধি কৰিব। ◆ দুঁফ উৎপাদন বৃদ্ধি কৰিবলৈ ওপৰথিও ‘মিল্ক বুষ্টাৰ, মিল্ক প্লাছ’ আদিৰ দৰে দ্ৰব্যৰ ব্যৱহাৰ।	
গাথীৰ বজাৰ	◆ গাথীৰ প্ৰত্যক্ষ বজাৰৰ বাবে যোগাযোগৰ অভাৱ। ◆ দুঁফ উৎপাদিত বিভিন্ন সামগ্ৰীৰ চাহিদাৰ বিষয়ে অজ্ঞতা।	◆ কোকৰাবাৰ জিলা মুখ্যালয় আৰু চুবুৰীয়া বাজ্য পশ্চিমবৎস যিহেতু জে এফ এম চিৰ পৰা যথেষ্ট দূৰত, সেয়ে গাথীৰ বজাৰত প্ৰচুৰ চাহিদা দেখা যায়।	

তালিকা নং— ১৪ এন ড্ৰিউ এফ পি

সীমাবদ্ধতা	কারণ	সুযোগ	কার্য আঁচনি
সংগ্ৰহৰ পৰিমাণ কম	◆ কম পৰিমাণে উপলব্ধ এন ড্ৰিউ এফ পি	◆ সংৰক্ষিত উৰ্বৰ মাটি উপলব্ধ	◆ খাদ্যশস্যৰ গচ্ছ ঔষধি গচ্ছ আদি ৰোপণ
হৃস্বকালীন সংগ্ৰহ	—	◆ সংৰক্ষিত উৰ্বৰ মাটি উপলব্ধ	—
মূল্য সংযোজন	◆ প্ৰসংক্ৰণ উদ্যোগ নাই ◆ প্ৰযোজনীয় সম্পদৰ অভাৱ ◆ কাৰিকৰী জ্ঞানৰ অভাৱ	—	—

তালিকা নং— ১৫ বিশেষ দক্ষতা

তালিকা নং— ১৫তে হস্তান্তর বিশেষ দক্ষতার বিরোধ

সীমাবদ্ধতা	কারণ	সুযোগ	কার্য আঁচনি
কেঁচা সামগ্রীর উপলব্ধতা	<ul style="list-style-type: none"> ◆ নিকটবর্তী স্থানত কেঁচা সামগ্রীর অভাব। (বজাবর দূরত্ব ৭ কিঃমিঃ) ◆ সংগ্রহ অভাব। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ কেঁচা সামগ্রী মজুতকরণ বাবে উমেহতীয়া স্থান আরশ্যকতা। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ কেঁচা সামগ্রীর বাবে মজুতকরণ বেংক স্থাপন।
উৎপাদিত সামগ্রীর গুণমান	<ul style="list-style-type: none"> ◆ উচ্চ মানবিশিষ্ট সামগ্রীর অভাব ◆ পরম্পরাগত কার্যশৈলী যন্ত্রপাতির ব্যবহার। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ নতুন বজাব উন্নয়ন আৰু দখলৰ বাবে উচ্চ মানবিশিষ্ট সামগ্রীৰ বিকাশ। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ আধুনিক যন্ত্রপাতিৰ ব্যবহাবৰ প্ৰশিক্ষণ। ◆ গাঁওবাসীক আধুনিক প্ৰযুক্তি প্ৰদান কৰা।
বেচা-কিনাৰ সন্তোষনীয়তা	<ul style="list-style-type: none"> ◆ নিৰ্ধাৰিত মানৰ বজাবৰ অভাব ◆ মূল্য নিৰ্ধাৰণৰ নীতিৰ অভাব ◆ প্ৰতিষ্ঠানগত ত্ৰেতাৰ সৈতে যোগাযোগৰ অভাব ◆ নতুন সামগ্রীৰ বিকাশৰ অভাব 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ নতুন উৎপাদিত সামগ্রীৰ বাবে বজাব উন্নয়ন। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ প্ৰতিষ্ঠানগত ত্ৰেতাৰ সৈতে অধিক পৰিমাণৰ উৎপাদিত সামগ্রী বিক্ৰীৰ ব্যৱস্থা কৰা।
খণ্ড সুবিধা	<ul style="list-style-type: none"> ◆ বেংক অথবা ডাকঘৰৰ সৈতে যোগাযোগৰ অভাব। ◆ বেংক অথবা চৰকাৰী আঁচনি সন্দৰ্ভত জ্ঞানৰ অভাব। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ চৰকাৰৰ দ্বাৰা বিকল্পীয় সহযোগিতা। ◆ খণ্ড বাবে সুবিধা প্ৰদান। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ ক্ষুদ্ৰ বিনিয়োগ, সাময়িক খণ্ড, কাৰ্য সম্পাদনৰ বাবে মূলধনৰ ব্যৱস্থা।
উৎপাদিত সামগ্রীৰ ভিন্ন ৰূপান্তৰণ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ নতুন সামগ্রীৰ বিকাশ অথবা সামগ্রীৰ ভিন্ন ৰূপান্তৰণৰ অভাব। ◆ সামগ্রীৰ ভিন্ন ৰূপান্তৰণৰ বাবে ধাৰণাৰ অভাব। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ চাহিদাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি সামগ্রীৰ বিকাশ তথা আধুনিক বজাবৰ আৱশ্যকতাৰ ভিত্তিত সামগ্রীৰ বিকাশ। 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ দক্ষতা বিকাশ আৰু নতুন সামগ্রীৰ বিকাশৰ বাবে প্ৰশিক্ষণ।

তালিকা নং— ১৬ ঋণৰ সুবিধা

সীমাবদ্ধতা	কাৰণ	সুযোগ	কাৰ্য আঁচনি
ঋণগ্রহণতা	◆ নাই	◆ গাঁৱৰ সমীপৰতী এলেকাত আধুনিক বিভীষণ প্ৰতিষ্ঠান স্থাপন।	
সুদৰ হাৰ	◆ ব্যক্তিগত ঋণদাতাৰ দ্বাৰা অধিক হাৰত সুদ গ্ৰহণ।	◆ ৰাজসাহায্যযুক্ত ঋণ ব্যৱস্থাপনা	
ঋণৰ উপলব্ধতা	◆ ক্ষতি স্বীকাৰৰ আশংকা ◆ তথ্য-পাতি সংগ্ৰহৰ বাবে জ্ঞানৰ অভাৱ।	◆ উদঙ্গনিমূলক প্ৰতিষ্ঠানৰ উদ্যোগ	
বন্ধকীৰ অসুবিধা	◆ বন্ধকীৰ বাবে সা-সম্পত্তিৰ উপযুক্ত কাগজ-পাতিৰ অভাৱ।	◆ গাঁও এলেকাত প্ৰয়োজনীয় কাগজ-পাতিৰ বাবে পৰ্যাপ্ত সজাগতা সৃষ্টি।	